

СПОРТ

ПалгІайчен шоай лоІаме
кІалкхетаргах летараш, толамаш
даьха баьхар Шалажерча
яхьашкара

16

КИНЕМАТОГРАФ

Дзурдзукех дола
исторически кино
арахийцар вай мехка

15

СЕРДАЛО

WWW.SERDALO.RU

ПАЛГІАЙ МЕХКА КЪАМАН ЮКЪАРА ГАЗЕТ

№22 (12749)
Аьтинга
бутт,
11 ди, 2026 шу

Газет арадувл 1925-ча шера
маьтсела бетта 1-ча дийнахьа денз

1973-ча шера
«Сердало»
газета
«Сийлен хьарак»
яха орден
еннай

Города Малгобек
ПАРТЕ ГИУЛАКХАШ
Единороссаша
МагІалбике
кхетаче дІайихьар

5

ДЕКХАРАШ
Къахьегаме кІира
дІадоладелар, мехкарча
муниципалитеташка

6

ГОВЗАНЧАШ
Россе Вахара ганза
толашагІа бола болхлой
белгалбир Магасе

8

ДОШ ЛОРАДАР
ПалгІайчен Миннаце
кхетаче хилар, хоамех
лоравалар дувцаш

9

ДЕЗА ДЕНОШ
ПалгІайчен лоамашка,
хозача «Іарамхи»
курорте, белгалдергда
Россе Ди

10

www.serdalo.ru | Дзен сердало | vk.com/gserdalo | @gserdalo

Кагирхошта - совгІат
Магасера стадион хьайийллар

3

**УнахцІенон
ха тІа**

ПалгІайчен лакха
цІи елар МВД
лорий-санитарни
дакъ тІарча
болхлочоа

2

Вахара оагІонцарча гІулакха болхлой цІай

Султигананькъан Йоакъап

Вахара оагІонцарча гІулакха болхлой даькъа-лабувцаш, къамаьл дир вай мехкадас Келаматананькъан Махьмуд-Іаьлас. Из хоам «Сердалога» бир мехкада зарбан болх лелабераша.

«ГІо эшаш, терко езаш, халача хьале этта болча наха новкъостал дар да цар декхар. Из болх лелабеш бола нах ший тай-пара КІаьда дегаш долаш, сабар долаш, хІара сага хьал кхетаде ховш хила беа. Цу балха гІа дукхача шерашка къахьий-гарашта, ветеранашта къаьстта доккха баркал кхайкаде лов сона тахан», - аьлар вай Мехкадас. Республикан кулгалхо-чо белгалдир, вахара оагІонца гІо лоаттадара вай мехка терко елга. Из гуш да дукха бераш долча дезалашта, ха яхача наха, дегІа могошал эшаеннарашта цхьацца новкъоастал деш хиларца. «Бахархоех дог лазаш, гІо ийшача хана оагІув хьаллаца кийча хиларах; шойи декхараш боагІача боараме кхоачашдеш, халача хьале барашта атто ярах, баркал хилда шоана!

Вахаре нийслуш йолча халонашта духьалотта гІо ду оаш тахан наха. Могошал, маьрша долаш, иразе, аьттонца, беркатаца дахалда шо», - йоах Мехкадас ший къамаьла юкье.

ГІалгІайчен Кулгалхочо даькъалабийцар республикан экологаш

Султигананькъан Йоакъап

ГІР Кулгалхочо Келаматананькъан Махьмуд-Іаьлас даькъалабийцар Іалам лорадара даькъ тІара болхлой, экологаш; заповедника, хьун боахама болхлой; юкьарча балха хьинар гойтараш, берригаш а, Іалам лорадеш мел бараш Из хоам «Сердалога» газетага бир Мехка кулгалхоочун зарбан болх лелабераша.

«Даькъал дувц шо эколога Денца!

Іалам лорадар – из лоархІаме декхар да, из кхоачашдарах тийша да вай ноахала хургдар. ГІалгІайчено доаккхал ду ший тамашийнаца Іалама мах барех: сий долча лоамех, хих, заповедника доазонех. Вай юкьара декхар да – из мах бола тІехьале лораяр», - аьлар Келаматананькъан Махьмуд-Іаьлас, ше ловца боаккхаш.

Цо белгалдир, ГІалгІай Республіке 2026 шу экологе Шу аьнна хьакхайкадаь хилар. Из деррига деш да экологически культура лакхьара, Іалама таронаш вахара юкьейхара, доазонаш лорадеш тоадара, гонахьара Іалам лорадара.

Макшарипа Махьмуд-Іаьлас баркал аьлар массанена, цар хьамсара мож дегІабоалабеш керда толамаш дахарах, могошал хилар ловш ловца баьккхар царна.

ГІалгІайчен лакха цІи елар МВД лорий-санитарни даькъ тІарча болхлочоа

Султигананькъан Йоакъап

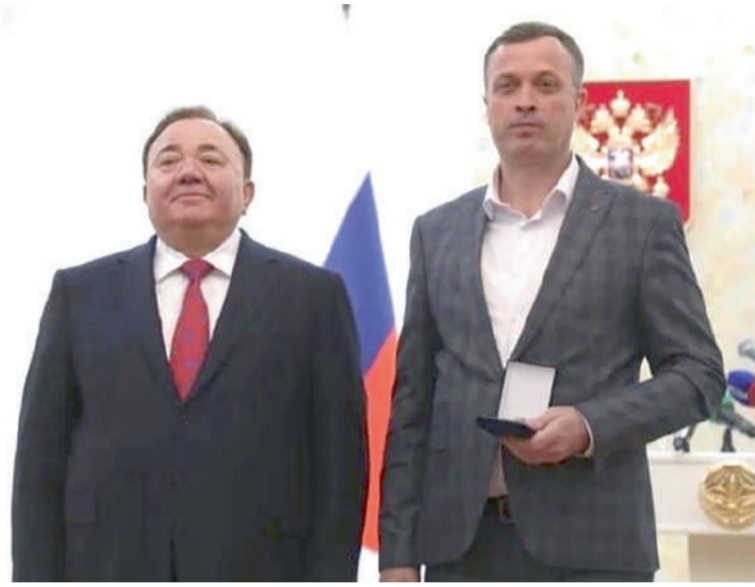
ГІалгІайчен цІихезача лорий мугІарашта юкьевера ГІалгІай Республіке гІюлла йолча МВД цхьаькха лорий-санитарни даькъ тІара викал, яхаш, дийцар «Сердалога» газетага республикан бокьонаш лорача боахама зарбан болх лелабераша.

«ГІалгІай Республикан Кулгалхоочун Амарах, 2026 шера аьтинга бетта 4-ча дийнахьа, ГІалгІай Республіке гІюлла йолча Россе МВД «Лорий-санитарни даькъ тІарча» ФКУЗ инспектора-лора Заьзгананькъан

Мурата «ГІалгІай Республикан цІихеза лор» яха деза совгІат делар», - аьлар хоамо.

МВД дукхача болхлоша яхачо, цу сага из совгІат доагІаш делар, цо дукхача шерашка закон, бокьонаш лораш латтарий унахциено лораярах.

Белгалду, Іамархана Мурата лорий болх дІахьу дукха ха я. Из белгалву, ший болх дика беш, хІара сагаца безаме, дегчура цун йоакхо еш хиларах. Лорий-санитарни даькъ тІара болх бехктокхаме а, моллагІча хана новкъостал дара кийча хила везаш а ба. Балха новкъосташа из даькъалавуц цу совгІатаца.

«КарагІдаьннарех» яха орден луш, белгалвир Магаса мэр

Султигананькъан Йоакъап

Магаса мэр волча Тиймарзананькъан Мусайна «КарагІдаьннарех» яха орден елар селхан вай мехкадас Келаматананькъан Махьмуд-Іаьлас. Из хоам «Сердалога» бир шахьара мэре.

«Республикан Ди дезде-ча дийнахьа республикан кул-

галхочо белгалвир бехктокхаме къахьегаш хьавоагІа Магаса мэр», - йоах тхога кхача хоамо. Тиймарзананькъан Мусас белгалдир, шахьара куц тоадеш бола болх бахархоша оагІув хьаллоацаш, царца бувзаме волаш ше дІахьош болга. Балхарча новкъосташа, республикан бахархоша даькъалавийцар мэр иштта лакха совгІат луш белгалварца.

Инарал-майор волча Кулик Александраца кхетаче дІайихьар вай мехкарча премьер-министра

Султигананькъан Йоакъап

Моттигерча Паччахьалкхен хьалха латгача Слостенин Владимира кхетаче дІайихьар Кьулбехьерча тІема оагІон моттига кулгал деча инспекторий тоабан инспектор, инарал-майор волча Кулик Александраца, Волгоградски областе массазара ГІалгІайчен викал волча Мержой Гириханаца.

«Кхетаче дийцар къонабарий дегашка Даьхенцара безам, лерхІам чоагІбарах, республикашта юкьерча бувзамех, истори лорадарах, доаржадарах», - аьлар «Сердалога» республикерча Кабмине. Иштта цига дийцар юкьарча моттигашца бувзаме болаш, цхьацца болх дІабахьарах, Даьхенцарча безамах йола проекташ йоаржаяра тІехьа къахьегарах, вай республикан, Волгоградски областа юкьера бувзам чоагІбарах. Кулик Александра дийцар тахан къонача тІехьенца из деррига чулоацаш лоаттабеча балхах, «Кьона эскар» яхача оагІон гІулакхех, цун толамех.

Мержой Гирихана дийцар Волгоградски областе бахаш болча ГІалгІай оагІув хьаллацарах, иштта йоаржаяра юкьарча, гІо деча проектех. «Тахан къаьстта лоархІаме да Даьхен-

цара лерхІам, безам чоагІбеш йола проекташ хьаллацар, уж йоаржаяра тІехьа гІо дар, хІана аьлча ший Даьхе езар цун кхоарча вахарах дог лазаш хилар да. Из болх дІахьош болча наха

новкъостал лоаттаде, оагІув хьаллаца беа», - белгалдир Слостенин Владимира цу дийнахьа хиннаца кхетаченах дувцаш.

Дохаргдоаца вошал

Карачаевск яхача шахъара бахархоша даькъалайийцар
Галгъай Республика кхеллача Денца

Гаьгенаькъан Марина

Аьтинга бетта 4-ча дийнахъа вай дездир 34-гъа Галгъай Республикан шу. Цу дийнахъа белгалбир, галгъай паччахъалкхе хъакхоллаш цун кертте лаьттараш. Галгъай къам дукха бала эза да оал, цун а ший бахъан да.

Вай даьшта дукха нийсеннад моастагъа тIавена, цунна дукхалотта безаш дола наькъаш, дукха ций Йомехкад, иштта советски Iаьдала оагIорахъа а хатараш хилар.

1943 шера, лайчилла бетта къарший къам а Казахстане, Юкьерча Азе Iодахъийтар, кIеззига тIехъагIа – 1944 шера из къиза соцам вай къаманга а кхаьчар. Мехках баьха араьха болаш, цу къамех болча наха юкьера бувзам чIоагIбелар. Вай даьша, шоайла хьаллоацаш, эшшача уллув латташ, дIайихьар из балан ха. Тахан из ха дагаух боккхийча наха, иштта кхувш йоагIача тIехьенна.

Галгъай Республикан Ди долаш, ловца боаккхаш Карачаевск-Шахъарера баькхача хьашаша галгъайх вежарий, йижарий оал. Цар, къайла ца доаккхаш, дувц тахан а вайцара вошал, уж кийча ба эшача вай къам хьаллаца, новкъостала

бахка.

«Эзар шу дузача хана а, иштта могаш а ираз долаш а хилда шо, Аллаха новкъосталца. Машаре, сийрда дуне хилда шун. Дуккха а дахалда шо укх дунен тIа! Тхо шуца цхъана да», – аьлар къарший вежараша галгъашка.

Хало кхаьчача дика вовзаш хул доттагIа. Цхъан хана вай даьша, цар даьша шоайла маькха чIегилг екъаш, кагирхоша доттагIал чIоагIдеш хьадаьккад вай. Галгъай артисташ даим безаш тIаэц Къарший-Черсий республике, хIаьта цар кхоллама интеллигенци Галгъайче еча, юха а вайна доккха цIай хул.

«Вай цхъа вахар дола къамаш да, дика хало эза а да. Вай даьша

бала лайра; бакъда, цунга хьежжа доацаш, тахан вай дерригаш дукхача къамий Росссе кхоане бахъан къахьегаш да. Воашта могар ду Кавказера вахар тоадара, хоздара, хIана аьлча вай дерригаш а цхъа дезал санна да», – аьлар къарший тхьамадас.

Ловца боаккхараша яхачох, галгъай чIоагIа, къахьегаматIера, лерхIаме къам да. «Къаьстга цудухъа дохаргдац вайна юкьера вошал. Галгъай къаман вахаре дукха дика а хало йолаш а ханаш хиннай. Сона ловшо ираз долаш хилар. ХIара дезале машар, кхоачам, паргIато хийла», – аьлар шахъара бахархоша.

Безаме тIаййцар Карачаевск-

Шахъара куран администраце ер йоазув даь «Сердало» кепайоазон цIен болхло. Шахъара кулгалхочо Кушетеров Спартак Асхатовича терко тIаьхийтар вайши къам цхъатарра хилара, цо иштта белгалдир воайла вошал долаш вай хилар.

«Карачаевск-Шахъара куран бахархой цIерагIа даькъалабувц Галгъайчен бахархой цу Денца. Шоай дезалаша дог хьесталда шун. Тха дукха ба доттагIий-галгъай, юкьера овла ба. Эзараш шерашка шоаш хьабаьнна овла ца боабеш, истори, культура лораш хьадоагIаца къамоший зIамагIа, боккхагIа мехкаш дIахо а иштта дезаш лорадолда», – аьлар Кушетеров Спартака.

Россе Ди дездеш хиларца, мехкарча почтови моттигий балхаца хувцамаш хургда

Гаьгенаькъан Марина

Россе Ди дездеш хиларца, берригача мехка санна, вай республикерча почтови моттигий балхаца а цхъан юкья хувцамаш хургда. «Укх бетта 11-ча дийнахъа почтови моттигий болх цхъан сахъата лоацбергба, хIаьта 12-ча дийнахъа Росссе еррига почтови моттигаш болх беш хургъац.

Укх бетта 13-ча дийнахъа массахана санна шоай болх дIахьох хургда почте къахьегараш. Росссе Ди дездеча дийнахъа цхъаккха хIама дIа-хъа кхувш хургдац почта болхлой. Республикерча Росссе Вахара ганза оагIонца къоастадаьча деношка дIа-хъа кхувшаргда пенсеш, пособеш. Компания мобилни оагIон почта.ru сайте гIолла шоаш бахача моттига эггара юкьегIа йола почта хьалаха аьттув ба бахархой», – йоах тхога мехкарча УФПС бенача хоамо.

Белгалде деза, вай республикерча УФСП 3 почтамт, курьераша хIамаш дIа-хъа кхувш цхъа моттиг, 55 стационарни моттиг йолга. 515 болхло ва цига къахьегараш, царна юкье 163 почтальона волаш.

Кагирхошта дола доккха совгIат

Магасера стадион хьайийллар

Гарчакханаькъан Сали

Дикка ха яр Пхьарчанакъан Мухьмада цIерагIа Магасера стадион тишача ден тIа яха латта. Мехкадаьга наха дехар дарах, из тоае лаьрхIар, цун майдаш дикка эргайоаш. ХIара дийнахъа цунна юкхегIолла тIехувлача сона гора мишта къахьег из болх дIаболабаьча наха. Хьаьха, басар хьекха Iооттайир гонахъарча карта лард, цун лакхе гобаьккха теха, къоргаш яьнна тиша цхарал дIабаьккхар, керда а шолха а цхарал техар, футбола майдан тIа наха шоаш хьабаь керда бай бил-

лар, кIайча басарашца жIакаш хьекхар, керда гIандаш оттадир наха Iоховша таро луш, яйгача атлетиканна дола наькъаш кердадаьхар, тоайир баскетбола, волейбола майдаш.

Республикан 34 шу дузача дийнахъа, хьайийллар стадион, Галгъайчен хьалхарча президента Овшанаькъан Руслана, хIанзарча мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Iаьлас дакъа лоацаш. ХIанзле хьалхара яхьаш а хиннай стадиона тIа. Масала, дIадахача пIаьраска дийнахъа стадиона тIа ловза вIашагIкхийтар Наьсарера «Вайнах» яха тоабей Нальчикера ФШ

футболисташ. Ловзар гулбенача наьха теркам тIаозаш, дуккха ира моттигаш йолаш хилар. Цунга хьежжа дукха чуйийтта бургацаш йолаш а хилар из вIашагIкхетар. Амма вай футболисташкаьха хиланзар цу дийнахъа аьттув. Уж эшаш чакхьялар шин республикан яхь. Чот 5:3 йолаш, хьаьший котбаьлар.

ХIанз стадион йиза хул спорта а физкультураца а хьоашал долча нахах. Кьонача футболисташа дIахьу цига шоай дешар-Iоабалар. Сайре тIаеча баскетбола а волейбола а майдашка ловза, самукьадаккха арабоал гонахъарча коашка, цIенешка баха йийгаш а кIаьнкаш а. Ин-

дера баькхача, вай университетеш дешаш болча студенташта дукха езача моттигех цаI я ловзарий майда.

Ала деза, кхувш боагIаца кагирхошта дикадар, наькадардар Iомадеча Iулакха доккха дакъа юкьехьох я столицера стадион. Укхача бургацах ловзарал совгIа, болх беш я жIакай (шахматий) ишкол, вIашагIдехк, дIакхухь тайп-тайпара цIайш, спортивни яхьаш, зуламерча хIамашта гаьнабоах вай кагирхой.

Цхъацца цамагараш долча наха а наькайоал из моттиг, Iуйрийна стадиона тIа ада, гобаха боагIа гIелбала ловш бола нах, гош мукьадаккха безам бараш, садахарца хало озараш,

кхьбараш. Лоацца аьлча, магасхой вахаре лоархIаме моттиг дIалоацаш, цар унахцIено хьаллоаттаеш хиларца дуккхача шерашка белгала хиннай хьинар долча наьха вахар дувзаденна стадион. ДIахо дIайодача хана а, цо иштта теркам тIаувзаргба, аьнна, хет вай кхувш доагIаца ноахала; цига хьахургда, аьнна, хет говза шахматисташ, футболисташ, яйгача атлетикаца хьоашал дараш. Цу Iулакха царна мел эша хьалаш хьакхеллад вай паччахьалкхено а Магаса администраце а.

Юкхера а, цхъаькха цхъа хIама белгалдаккха ловра сона, цох лаьца каст-каста оал вай Мехкадас: «Хьадаьр лораде деза».

4 НАБХА ХЬАШТАШ

ЗІамига йиІиг Іехаяьр лохаш я полици

Султиганаькъан Йоакъап

ГІалгІайчен Магаса полици белггала мича-хьа ва ца хов зулам-хо лохаш я, цо зІамига йиІиг Іехаярах, яхаш, дийцар «Сердало» гаетага республикан МВД.

«Магасе ГІолла йолча Россе МВД ха деча давкъ тІа вера 1969 шера ваь моттигера вахархо, дехар дахьаш, ший зІамигача йиІига зулам дав хилар бахьан долаш. Малав ца ховча сага, мобильни телефонаца, тІехьара тІа алапи даккха таро лу, аьнна, из йиІиг Іехаяь, цунга ший дав банка карта тІара реквизицаш дІаювцийтай, цу тІара 8 эзар сом ахча дІадиьхад зуламхочо», - аьлар хоамо.

Цу цІаьрматача а малав ца ховча а сага духьала уголовни ГІулакх хьадиьлад РФ Уголовни кодексас.

МВД оагІорахьара цІаькха а кхайкарал ду вай бахархошка, цьаьккха тайпара хоамаш дІадуьца йиш йоацилга шоай берашта хьалхадаккха. Нагахьа санна цу тайпара хьал нийсденна хуле, тІехьа ца тетташ, полицега хоам бе.

Илдарха-ГІалий тІа наькъий хьал хила дезача боараме лорадеш ба

Гаьгенаькъан Марина

Илдарха-ГІалий тІарча асфальт биллача наькъашта, лаьрххІа цу ГІулакха йолча машинашца хий детташ, цар хьал лораде хьожаш ба шахьарерча ЖКХ болхлой. «Наькъашка дом хургбоацаш, цар хьал боагІача боараме хургдолаш, хан-ханнахьа хий детт.

Асфальта хьал лорадара тІехьа чІоагІа лоархІаме болх ба из, хІана аьлча тІалатгача бІайхача малхас асфальт бІохбеле кІаьдбала болалу; цул совгІа, дом хургбоацаш а эшаш да из. Никь хан-ханнахьа тІоадабеш хилар лоархІаме да», - дийцар шахьара мэре.

Муниципалитета хьакимаша белгалдечох; машинашца иштта хий дІахьа детташ хилча; дІайхача, Іимецача деношка, хоалуш, паргІатагІа хул, асфальт ца талхаш дикка гаьнабалара а дика да из.

ЙоагІаш яь терко

ГІалгІайчен «Даьхен лорабой» ганзах, СВО бІухошта тешшаме новкъост хилар

Гаьгенаькъан Марина

Кхаь шера «Даьхен лорабой» ганза гІалгІай филиало лоархІаме моттиг дІалаьцар бІухой а, цар дезалий а вахаре. Цу юкьа филиале 3300 дехар дера, царех дика кхоачашдаьд 99,7%.

Республиканна лоархІаме да паччахьалкхен оагІарахьара новкъостал дара йола программа кхоачашгьар, цо таро елар 900 гаргга лаьттан дакъа лаьрххІача операце бІухошта дІадала, бейнача бІухой дезалашта ганзо иштта новкъостал дир балха отта, салаІа баха, саторешка дарба де, психологически новкъостал дир.

«Эггара лоархІамегІдар да - наха ховш хилар шоаш укхаз теркалбелга, моллагІа дола хаттар кхоачашдара шоашта новкъостал дергдолга», - аьлар

«Даьхен лорабой» ганза кулгалхочо Оздой Муслима.

Цу балха керттердар да ветеранаш хьалхагІа шоай хиннача вахарга бахар.

Оздой Муслима яхачох, нагахьа санна хьалхарча шерашка удостоверенеш хьадалар, вахаре гІон дола ахчаш хьаьцар лоархІамегІа хиннадале, тахан иштта лоархІамегІа дерзаш латт лорий новкъостал дар, психологически хьаллацар, балха оттавар, юридически гІо дар, дезалашта вахарера хаттараш кхоачашде новкъостал дар.

Іаьдалца, лорашца, дешара урхалленашца, юкьарлон организацешца, республикан волонтерий цьханкхетарашца бувзам лебаро

таро лу; бІухошта, цар дезалашта хьалхашка нийслуш дола моллагІа хаттараш кхоачашде.

«Филиало керттера терко ераш нах ба. Вахара оагІонцара болх лелабераш, психологаш, лораш, тха балха новкъостий - уж ба турпалхой дезалашта хІара денна гІо дераш», - аьлар филиала кулгалхочо.

ДІахо дегІаахара де лиьрхІачунга диллача, ганза тоаба лаьрхІа я болх тоабе, новкъостал лоаттадар кхы а дикагІа дегІадоаладе, ветеранаш хьаллоацаш, уж маьршача вахарга баха.

Пхе дезала гІо дарах дийцар, Илдарха-ГІалий тІарча мэре

Гаьгенаькъан Марина

Халача хьале этгача бахархошта гІо дарах дувцача кхетаче, пхе дезала гІулакх кьоастадир шахьара мэре.

«Бахархошкара кхаьча пхи дехар тохкаш хилар вице-мэр волча Йовлой Тимура кулгал деш дІайихьа кхетаче. Мехкал араьха дарба де дІабаха новкъостал де шоашта, яхаш, дар кхо дехар, тІема операце доакъашхо вар цу юкье. Цьха моттиг СВО де доацаш байнарашта юкье волча бІухочун нанна дІаьха дарба де молхаш эшаш дар, хІаьта цьаьккха моттиг халача хьале болча цьхан дезала гІулакхагІа хьажа везаш яр. ЖБК беррига доакъашхой раьза хилар цу пхе моттигача дувзаденна могош дола новкъостал де.

АДМИНИСТРАЦИЯ
Города Малгобек

ДИЯ
бек

АДМ
Го

АДМИНИСТРАЦИЯ
Города Малгобек

АДМИНИСТРАЦИЯ
Города Малгобек

Хин бердий хьал
тошкаш хилар
Шолжа-
Шахьарера
кхелахой

Гаьгенаькъан Мартина

Хин гонахьарча моттигашка хьожаш, бердий хьал тошкаш хилар тахан Шолжа шахьарера хьакимаш. Хий айденна болх жуле, гонахьа бахача наьха боахамашта зе хила тарлуш дий хьажа д'ахьош бар из болх. «Сердалога» из хоам шахьара мэре бу.

Геттара дукха дог'аш латарах, хий айденна хатар жуле гонахьа бахача наьха коашка из чудалар мел кхерам болаш да тахкар духьа арабаьннабар уж нах. Хин бердаца Юуллаш бола Крупскаяй ц'ерах болча урама хьал дар дукхаг'а царна дагадаьллар.

Гонахьарча бердий моттигаш ч'оаг'еш болх д'абахьа лаьрх'ар цига. Эггара керттердар да хатар хьаоттале, хьалххе кийчо яь хилар, т'аккха к'езигаг'а хургба кхерам а», - йоах тхога бенача хоам.

Хиво зе дар кхерам болча массадолча ковний хьалага хьожаш, де дезар хьалххе белгалдеш д'ахо д'ахьоргба из болх.

Единороссаша Маг'албике кхетаче д'айихьар

Султиганаькъан Йоакъан

Маг'албике арг'анара конференци д'айихьар «ЦаI йола Россие» яхача парте моттигерча даькъо, яхаш,

дийцар «Сердало» газетага моттигерча администраце.

Мэре актови зале шахьара кулгалхочунца Боканаькъан М., шахьара кхела кулгалхо-

чунца Йовлой I. гулбелар цига дакъа лоацаш бола парте доакъашхой» - аьлар хоамо.

Цу кхетачен доакъашхошта хьалхашка лаьгта хаттар дар «ЦаI йолча Россие» Г'алг'ай

даькъа 37-ча Конференце ви-калалаш харжар. Цу лоарх'амеча хаттарга уж хьажар, мах оттабир партийни проекташ кхоачашьара г'улакха.

Мехкарча промышленни пхьоалленашта ахча дала тарлуш да

Султиганаькъан Йоакъан

Эшаш дола г'ирсаш эца ахча лургда вай мехкарча кьахьегама промышленни моттигашта. Из хоам «Сердалога» бир мехка Кабмине.

«Укх бетта 8-ча денгара 17-ча денга кхаччалца, субсидей де-хараш чуэцаш хургба мехкарча промышленноста, таьрахьашца дувзаденнарех йолча министерстве», - йоах тхога бенача

хоамо.

Из ахча хьожадеш да Россие арахийца долча РФ Минпромторга реестра юкьедихьача г'ирсашта (№719 йолаш яьча ч'оаг'онца). Цу юкье я компьютерни техника, электроника, иштта машинашта эшаш дола г'ирсаш (классаш 26-28 ОКПД 2).

Промышленни оаг'онцара моттигаш боаг'лача боараме болх д'ахьош хургйолаш деш да из деррига.

Шолжера Осканаькъан урам эргабаьннаб

Гаьгенаькъан Мартина

«Дика хьалаш хьакхоллар» яхача программана, «Вахара хьалаш» яхача кьаман проекта ч'удоаг'лаш; Г'алг'айчен Шолже Осканаькъан урам тоабир, яхаш, хоам бу «Сердало» газетага шахьара мэре зарбан болх лелабераша.

200 метр б'аьха никь кердабаьккхар. Цига асфальт биллар, наькъа йистош чуерзаеш кхера техар, урам сийрдабаьккхар, иштта машенаш д'аоттае моттиг кийчйир. Хьалхаг'ла хала дар цига лела, никь готта бар, машинаш хьал-ю йолхаш хилча халонаш нийслора.

Х'анз транспорт парг'атта лела йиш йолаш я, урам т'а д'а-юха вахара а моттиг юс.

Цига д'аег'ай дукхача шерашка яг'лаш йола це г'аьнаш дола гаьнаш, цар а шахьар т'ара керттера урам хозбаьб.

США почтови посылкаш д'акхоачий-таргья мехкахошка

Гаьгенаькъан Марина

США посылкаш вай мехкахошка хьакхоачаш хургья х'анзчул т'ехьаг'а. 2022-ча шера соцадаь хинна РФ почтови импорт лоаттаяра г'улакх юха д'адоладаьд, укх шерарча б'аьстан т'ехьарча бетта. Тахарча дийнахьа хьалхара посылкаш хьакхачай вай мехка.

«Транзитни» оалача рейсашца хьакхоачаш я х'амаш. Вай мехкарча РФ почтови бувзама Федеральни моттиге тхога дийцадох, хьалх'аг'а США почтови импорт бетта 50 т кхоачаш хулар. Электронни коммерце х'амаш хулар уж дукхаг'а: барзкьаш, маьчеш, электорника, БАДаш. Иштта 2024-2025-ча шерашка экспорттаца х'ама д'акх'ахийтарех США хьалхарча моттиге латташ яр. Д'адахаца шерашка экспорта берригача боарама пхелаг'а дакъа вай мехкаца бувзам болаш хулар.

2025-г'а шу йистедоалача хана; «СовГат», «Къахташ», «Коммерчески оаг'ув» яхача муг'аре США посылкаш хьакх'ахийтар юха меттаоттадир Россепочто. Белгалде деза, Россепочтаца корреспонденти, 163 мехка посылкаш д'акх'ахийта аьттув болга, царна юкье я: Китай, Ази, Латински Америка, США, Европа, Юхера Малхбоале, Африка.

Кьона мехкахо воагавеш хинна хатар тошкаш ба прокуратуре

Султиганаькъан Йоакьап

Пх'илекьонгий-Юрта вахаш вола барайтта шерга кхачанза к'аьнк воагавара г'улакх тошкаш, кьахьегаш ба тахан мехкарча прокуратуре. Из хоам «Сердалога» бир цу моттиге.

Осменаькъан ц'ерах болча урамерча ц'аг'а 2012-ча шерара к'аьнк воагавеш хатар хиннад. Мехкарча прокурора Васильченко Андрейс т'адила, цу хатара бахьан тошкаш ба тахан», - йоах тхога бенача хоамо.

Белгалдечох, ц'аг'а хьау-хаш лаьтта газ хьа'арах хиннад хатар. Наьсарен кхален прокурор Овшанаькъан Руслан хилар цига ваха. Деррига боаг'агача боараме тошкаш болх д'ахьоргба хатар хиннача.

Кьахьегама к'ира д'адоладаьлар, мехкарча муниципалитеташка

Султиганаькъан Йоакьап

Ахкан ха хьаьтгача, муниципалитеташкара х'ара кьахьегама к'ира кхоачашд'араш, де дезараш белгалдеш д'адолалу. Эггара хьалхарча арг'анца кхоачашде де-

зараш малаг'аш да кьоастадир Наьсарен кхален моттигашка. «Сердалога» из хоам бир кхален администраце.

«Администраце кулгал-хочун г'онча волча Исмейланаькъан Темарлана кул-

гал деш; д'айихьача кхетаче кьаьстга лоарх'аьме долча хаттарашта терко йир, укх к'ира д'абахьа безача балхах дийцар цига. Цу юкье дар ЖКХ, цхьацца моттигий куц эргадаккхарца, бахархоша т'аденача хаттарашца дувза-

деннараш», - йоах тхога бенача хоамо.

Д'адахаца ворх'и дийнахьа кхоачашд'арех дийцар хьакимга, иштта белгалдир, х'ара моттигера болх боаг'агача боараме терко еш д'абахьа безилга.

Математиках цаг' йола паччахьалкхен экзамен д'айихьар вай мехка

Гаьгенаькъан Марина

Математиках ЕГЭ д'ахьош хилар вай мехка укх деношка. «Сердалога» из хоам бир цу оаг'онцарча министерствон болхлоша. «2533 гарга дешархо вар экзамен д'аяла езаш д'аязв'аь лаьттараш, царна юкье «профильни» оаг'онца чакхв'аь-

ннараш 597 саг ва, «базови» - 1936 саг.

Экзамен д'аялар ший боаг'агача боараме, цхьаккха кхоачамбоацар юкье доацаш д'адахар. Алгебрах ЕГЭ д'алуш 10 моттиг кийч'ьяьар, иштта цхьацца бахьанех ц'аг'а экзамен д'алурашта 3 моттиг», - дийцар тха газетага. Пач-

чахьалкхен экзамен д'аялар ший хила деззача тайпара д'ачакхдаргдолаш кьахьийгадар мехка.

«Мехкарча дешареи Илмани г'улакхех йолча министрствос аьттонца цу г'улакха чакхбала давкьалабувц экзамен д'алураш», - йоах тхога кхьаьчача хоам т'а.

Психологашца кхетаче хилар МЧС

Султиганаькъан Йоакьап

РСЧС чуйолхаш йолча моттигий психологашца кхетаче д'айихьар МЧС. Из хоам «Сердалога» бир цу моттига зарбан болх лелабераша.

«Психологически г'о деш йолча Кьилбаседа Кавказа МЧС моттига геттара сиха оарцаг'боаг'арий оаг'он хьалха латтача Жигатов Азнаура, мехкарча Россепочта Керттерча МЧС моттига лорий-психологий оаг'онна кул-

гал деча Хьулахой Луизайца, хатар хиннача болх д'ахьош хулача психологашца кхетаче д'айихьар», - йоах тхога бенача хоамо.

Халача хьале этгача, боккха бохам хиннача наха геттара сиха психологически

оаг'онцара новкьостал лоаттарах дийцар цига. Иштта цу кхетаче дакъа лоацаш хилар унах'ц'енон г'улакхех йолча министрствон, дешареи Илмани г'улакхех йолча министрствон болхлой а.

Бехктокхаме болх длабахъар

Вай мехкара лораш шоай кхетам лакхбеш ба

Султиганъкъан Йоакъап

Вай лораш бовзийташ дола къамаъл да оаха тахан длахош. Хлара денна наьна унахцено лораяра тлехъа хьинаре къахьегаш, шоай мел бола низ лобуллаш уралатташ бола лораш ба вай бувцараш. Бехктокхаме къахьегаш хьабоагъа лорашка, цъаккха хлама кхоачаргдац, ала лов сона тахан.

Доккха баркал кхайкаду оаха шоай гулакх тлехдика длахош, унахоех дог лазаш болча лорашта.

Цъаккха а хламанца диста варгвоацаш, доккха дика да лор яха цли лораш хилар. Республикански клинически перинатальни моттиге йоккхагъа йола лорий йиша йолаш къахьегаш йола Саккхаланаъкъан Малсага Марет йовзийта безам ба са шоана тахан.

- Иштта атта боаца болх харжар миштга нийсделар хъа вахаре?

- Йоккхагъа йола лорий йиша йолаш болх бар атгача дексарех дац, аргдар аз тахан; хлана аьлча чоагъа бехктокхаме, фийла хила везаш моттиг я из. Боккха низ ба хьона тлалаттар, бале а хъай болх безаш хьо хилча, цъа хала доацаш длабохъалу из.

- Дешар мичахъа длахош хилар хьо?

- Кисловодскерча унахцено колледже дийшар аз, «лорий йиша» яха оагъув хержа. Длахо, Москверча гуманитарно-экономический университет (МГЭУ) дийшар, психолог я со тахан. Магистратура а цу моттиге яккхар («Кердача технологешцара психологи»).

- Дарбанче болх беш кхы саг вий шун дезале?

- Йоккхагъа йола йиша я лоркосметолог йолаш. Саудовски Араве Даммам яхача шахъаре яхаш, болх беш я из тахан.

- Дарбанчешкарча гирсащца болх беш, фу ха деза, хьога хьаьтгача?

- Таханарча кердача гирсащца болх бе хар чоагъа йомаде дезаш, кхоарга кхетам хила безаш, хлама да. Тахан хьадаьннача гирсащца къахьегаш дукха хлама довза деза, цудухъа ший кхьодола балхацара гулакхаш санна дикка шаьрде дезаш да из а. Лор, инженер, ИТ-говзанча хила везаш моттигаш дукха я. Технологешцара хлама хлара денна тоалуш, эргадоалаш латт, цудухъа массахана хъай говзал лакхъеш къахьегаш дезарех ва хьо.

- Моллагъа лазар ханнахъа, хьакхийтгача хана гучадоаккхардолаш малагъа гирсащ эш, хиланза даргдоацаш?

- Къаьстта йоккха терко еш дувца деза МРТ – магнитно-резонансни томографех. Таханарча дийнахъа боккха болх ба цунца длахош бар. Саг эттлаве ца везаш, цун чухънахъа фу доалл, малагъа лазар кхийттад хьаьбох цо. Ханнахъа МРТ яккхача, сага ховргда ший деглаца фуд, цудухъа эгара лакхерча моттиге оттаду вай къаьстта из гулакх. Лазар геттара кхоаргдалалехъ, МРТ яккхаро сага доккха го ду.

- Унахцено хлама хлара денна

тоалуш, хувцалуш ма дий. Хьога хьаьтгача, дика лораш дукха бий вай тахан?

- Вай мехка лакха говзал йола, бехктокхаме къахьегаш хьабоагъа лораш дукха ба ала йиш йолаш да тахан майрра. Дуккхача моттигаша хьагойт вайна из иштта долга. Лораша шоай говзал, балхацара кхетам лакхбара тлехъа йоккха терко лоаттау. Цихезача лорий вужашка дийше, республике болх бе цлабоагъа, тахан цига ле шоай аьттув боллашехъ.

Цул совгъа, вай мехкарча паччахьалкхен университет кийчбу цу оагъонцара хьал тоадара тлехъа эша лораш. Чоагъа кхоарга кхетам болаш хила беза, масала, дега, эндокринни лазарашта дарбаш деш бола лораш. Унахой дукха болча хана; сиха, боагъацча боараме лазар гучадаккха ховш хила веза дика лор. Кхоачамбоацараш дукха дале а, болх тлателла длахош хила веза из.

Укх тлехъарча шерашка вай мехка дукха тайп-тайпара унахцено моттигаш хъайниллай. Эггара толашагъа дола гирсащ оттадеш тоаяьй уж моттигаш. Хлаьта царца болх беш вола лор, массахана ший говзал лакхъеш, къахьегаш дезарех ва. Чоагъа хала лоархаш йола операцеш еш лораш ба вай тахан.

Царех къаьстта дукха дувца йиш я. Лакха говзал йола хирургаш, кардиологаш, неантологаш, гинекологаш клезига бац вай. Цар шоай балха тла гойгача говзалах каст-каста язду СМИ.

Тухан унахошта дарба деш хиларал совгъа, йилман балха тлехъа а къахьегаш ба вай лораш. Тай-тайпарча лоархамеца конференцешка дакъа лоацаш, шоаш йомадаьр къонабарашца декъаш, къахьегаш цар. Из чоагъа лоархаме да тахан. Лакха говзал йолча лораша шоаш санна хургбола говзанчаш кийчбе беза, шоашта кога метта длаотта. Теркалде деза, лакха говзал йола лор хьинаре, бехктокхаме къахьегаш, дукха деша дезилга.

Дарбанчешкара болх-м хлара денна хувцалуш хул тахан. Моллагъа тайпара хьал этгача, наха юкье дика лор ва яха цли тлехъа йолаш хила веза. Масала, юрташка кхоарга говзал йола лораш эшаш нийслу каст-каста. Цига болх бе тлахъега беза къона, лакха начал дола лораш.

- Эггара халагъа фу хет хьона хъай балхаца?

- Ценача моттиге болх беш хиларга хьежжа, лораде дезараш дукха да. Малхадаьннача бера цлогъа хоз дарбанче нийсбеннарашта, цар цлагарча наха, бакъда лораш елаш йола юхъ, тхо гуц царна, тха болх мел чоагъа фийла хила везаш ба хац. Ма дарра аьлча, къаьстта тхогара эшар, оаха лораде дезар дукха да. 100%-га кхоачаш цена хила деза деррига хлама, хлара гирс; иштта ца хуле, дукха хлама кегада, талха йиш я.

Хетта бер даьча кхалсагах, цун малхадаьннача берахъа цъаккха бактери хьокхалургъоацаш фийла хила дезаш да тхо. Чоагъа бехкток-

хаме болх ба из, «цаховш нийсделар» яха хлама укхъаза чакхдоалаш дац.

Сихвенна хьовза йиш йоацаш, глалатвала бокъо йоацаш болх ба аргдар аз цох. Аз-м чоагъа доаккхал ду сай тоабаш. Стерилизатораша хьателар хьоцарах йовохийташ йовхал я, бларгашка мел доккха кляьдвалар латте а, шоай болх тлехдика длахош хьабоагъа уж хлара денна. Перинатальни моттига турпалаш ба аргдар аз тахан цун тоабан доакъашхоех.

- Карарча хана сенга кхача лорва хьона, фуд ла дукхагъа сагуссар?

- Ираз долаш хила лов сона! Цъан дийнахъа, цъан минота доацаш, массахана! Кора кизга тлагъола йободача доган тладамца, коа делача бера глараца, йан сайран дайхача чъа куришкаца ираз го лов сона... Ираз яхар, цъа ткъам теха дладодаш дола хлама санна доацаш, даим сай хлара денца теркалдеш яха безам ба са.

Ираза духъалваха гла баккха ховш хила веза саг, хам бе беза зламичун, тлаккха доккхагъунга кхача а хала хургдац.

- Дика, пайдане хургбола болх лаха ловш болча къонабарашка фу аргдар ла?

- Тахан вахаре дукха хламаш теркалду вай; наха юкье болх беш хилча, къаьстта чоагъа зув деррига. Дукха да къонабарашта хьалхашка латта гулакхаш; малагъа хержача дикагъа хургдархьогъ, аьнна, хеталуш. Тахан блогер, финансист, ИТ-говзанча хила веза яхараш дукха хургба гонахъа, бакъда къонабараша эггара чоагъагъа терко е эзар да кхоанарча вахаре шоашта накъадардола, дега безамца шоашта дладохъалургдола, пайдане хургдола гулакх харжар. Духъал болх хинна ца йеш, хъа дега хьамсара, боча дола хлама хила деза из.

1. «Фу де аьттув ба са укх дунен тла?» (Пайдане хургдар).

2. «Сенах доагаш да са бларгаш?» (Сай болх безараш).

Уж хламаш теркалдеш хила веза хлара саг.

Тухан вахаре геттара айденна дувцаш долча хламан тлехъаада везац саг, ший дега хьамсара хургдар хьаллоацаш хила веза. Хланз геттара доккха хетар, кхоана кхыча тайпара дерза йиш я, из теркалдеш, хъайна тлехъа сийрда лар ютаргъола хлама доаржаде хъажа, аргдар аз.

Стерилизатора са болх унахошта бларгагуц, бакъда сона хов; наьна, бера хьал дика хургдолаш; се мел чоагъа бехктокхаме къахьегаш хила еза. Цу хламо йоаккхий ю со! Ше хьахержа никъ безар, лархлар хларане декхар да, иштта шийна дладохъалургдац, аьнна, хетача хламан юкьеваха а везац саг.

Цул совгъа, массахана ший говзал кхоаргъеш, дешаш хила везилга кхетадеш, кийча волаш хила веза. Цъан вузе хьехаргдац шоана балха тла лораде дезаш мел дола хламаш, хлана аьлча из чоагъа кхоарга болх ба, хлама хувцалу, тахан кердадараш гучадувл. Дика болхло; массаза йомалуш, шийна цаховр хоатташ, даьнна глалат гадеш; хила веза. Иштта ца хилча, хьона ма хетта хьаоттаргдац хъа хлама. Ший гулакх дикка шаьрде ловш хиларо гаьнавоалийт саг.

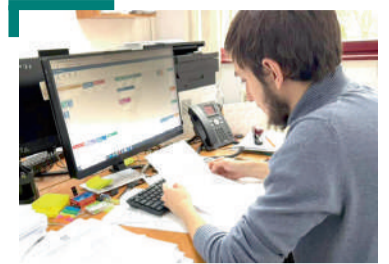
Моллагъа болх длахош хьо вале а, теркалде деза хламаш да уж. Кляьдвеннавар, халахетар хиннадар, аьнна, догъэккха йиш яц ше длахоьча гулакхаш. Вахара накъ тла-м фуннагъа нийсдала тарлу, керттердар – хъай гулакхача лерхлам хилар, нахаца безам, йовхал екъа хар. Ший дегга ладувгъа, шийца дагавала ховш хила веза саг. Гонахъарча наха цлаккха а ховргдац хьога фу дикагъа товргда, хлана аьлча хъай дегла, син низ хьона хъайна мара бовзац.

Наха пайдане волаш, накъавоалаш вахар доккха ираз да, из лорадеш хила веза! Болх харжар яхар пенсе вахалца хье чувагларгвола клинг харжар дац... Ла хъай вахара деношца, дегаца, уйлашца хотташ дола хлама да из, къахьегаша накъ тла ла боаккхаш бола лоархаме гла ба из. Дог ловзаш, дега тоам хулаш, хъайна дладохъалургдар да ла харжа дезар.

Ахча хьатлаахарал совгъа, хъа дега хьамсара долаш хила деза из гулакх... Моллагъа ла наха даь дика кхоана, мичча хана хьога юхакхоачаргда, из деций керттердар?

Беррига низ длатлабохийташ ла деш дола хлама, хъа дега из хьамсара хилча, вала а хала хеталуш хилац; низ а гучабоал, геттара эшабенаб, аьнна, хийтгача хана.

- Марет, баркал тхона интервью ялараш! Ираза, беркате хилда хъа денош. Аьттув хилба хъа балха тла, тахан санна сийрда уйлаш, хьинар долаш, доккхача толамашка кхоачаш, длачакхъала аьттув хилба хъа.

Глалгъайчен блогер бехктокхаме эзар, хлама нахалдаккхара закон толхадараш

Гаьгенаъкъан Мартина

Глалгъай Республикаке Гюлла йолча анти-монополийни гулакха болхлоша цъа блогер бехктокхаме эзар хлама нахалдаккхара (реклама) мехка закон толхадараш.

Тлахъожама болх длахош гучадаьлар VPN-сервиса тла хлама нахалдаккхара гойтама фильм длаьздаь хилар, из я Instagram (РФ доазон тла экстремистски лоархаш йола оагъув). Вай мехка из йоаца дикка ха яр, бакъда хланз из моллагъа сага го йиш йолаш латтар. УФАСа болхлоша бокъо йоацаш из оттаяьр хъалехар. Цу сага ший бехк тлаийцар, ше из оттаяь хилар бакъ а деш, (VPN) чакх ца йоалийташ соцаергъоацаш ше из даь хилар белгалдир цо.

Хлама нахалдаккхарах долча законо могадеш дац РФ доазон тла леладеш доаца гирсащ юкьедахар, цъаккха а тайпара царга Гюлла хоамаш доаржадар. Иштта хоамаш кхайкаде бокъо луц, нагахъа санна уж вай мехка тлаьцаш йоацача организацией доалахъарча гирсащка, цъадолач даькъе могадеш доацача бувзамашка Гюлла кхайкадеш дале.

Тхога хоам баьчо яхачох, цо даьр хлама нахалдаккхар хиларах шеко яцар. Из хоам боагъаш бар, белгалла болча наха, царна хоадам боллаш дола гулакх довийташ. Из гулакх тохкача юкья, цо даь гойтама йоазув дладаьккхар, бакъда цу сага Гюйле еш хиланзар из, административни бехктокхаме эзар бехкевар.

Анти-монополийни болхлоша яхачох, из бехк шийна тлара длабаккха йиш йолаш ва из Арбитражни судага Гюлла, амма цо ший бехк тлаийца, кулг яздаь хиларах, из де чоалхане хургда хланз.

Республике тоабе болабаьб лоархIаме никъ

Султиганькъан Йоакъап

ПалгIайче цIенхаштта тоабе дIаболабир «Кавказ-Илдарха-ГIала-Юкьера Ачалкхе-ГIайрбика-Юрт» оала никъ, яхаш, дийцар «Сердало» газетага ГИР Кулгалхочун зарбан болх лелабечо.

«Со тешаш ва, тоабаш баьнначул тIехьагIа из никъ аттагIа а, дIа-хьа вахара кхераме боацаш а хургхиларах. Цу тайпара проекташ наьха вахара хьалаш тоадара лаьрхIа я, цудухьа оаха дIахо а наькъаш тоадара терко ергья», - аьлар Келаматанькъан Махьмуд-Иаьлас.

Белгалбаьккха никъ лоархIаме ба Илдарха-Паланна, Юкьерча Ачалкхенна, ГIайрбика-Юрта, лоаларча юрташка бахача наха, хIана аьлча хIара денна, региона дукха бахархой цу наькъ тIа гIолла балха, деша аха безаш ба.

Республикан Iаьдало теркалдир из никъ тоабар дехаш бахархоша даь кхайкарал. Говзанчаш, болхлой кьаьхьагаш ба, 8 километр бIаьха никъ тоабеш. Цар беррига никъ тIера кердабоаккхаш асфальт булларгба, наькъа такилгаш Iодоаьхаргда. Цу юкье кхерамзлен оагIув а дIалоархIаш.

Из болх ше-ший аргIанна бийкъа ба, цо Iалашо ю транспорт паргIатта лелара.

Единороссаша даькъалабийцар, вахара Iалашон болхлой

Султиганькъан Йоакъап

ЦаI йолча Россее парте моттигерча даькъа викалаша, вахара хьашташ кхоачашдеча болхлочун Денца, даькъалабийцар цу даькъ тIа болх бераш. ЛоархIаме кхетаче дIайихьар, сийлен грамоташ луш, республикан юрташка, яхаш, дийцар «Сердало» газетага моттигерча Паччахьалкхене.

«Лакха балха говзал хиларах, дика кьаьхьегарах, вахара Iалашон даькъ тIарча болхлошта баркал оалаш, совгIаташ делар. Кхетаче дIахьош белгалдир, кьаьстта вахара дешаш кьестадеча болхлоша хIара денна наха новкъостал деш хилар», - аьлар хоамо.

Депутаташа белгалдир вахара дешашца бувзабеннача болхлой кертердар: цу тайпара болх беш хилча, даим нахаца безаме, велавенна хила везилга. Царна баркал аьлар, шоай балха тIа дика толамаш дахар ловш ловца а баьккхар.

Россе Вахара ганза толашагIа бола болхлой белгалбир Магасе

Гаьгенаькъан Марина

Вахара оагIонцарча болхлочун Ди дездеча дийнахьа, вай мехкарча Россее Вахара ганза толашагIа бола кьаьхьагаш болхлой, Магасе дIайихьача кхетаче. Из хоам «Сердалога» бир кхетачен хьалха лаьттараша.

«Вай мехкарча СФР оагIон кулгал деча, мехкарча Халкъа Гуллама депутатагIа кандидат волча Йовлой Зубейра ший кьамаьла юкье белгалдир республикерча СФР кьаьхьагашоша тахан дIахьор боккха, лоархIаме болх болга. Доккха баркал аьлар цо декхараш бехкток-

хаме кхоачашдеш, шоай никъ дикка тоабе хьожаш, кьаьхьагаш хьабоагIарашта. Белгалбаьннача болхлошта лерхIама грамоташ, баркал кхайкадеш каьхаташ делар», - йоах тхога бенача хоамо.

«Мехкара вахара оагIонцара гIулакхаш тоадара тIехьа кьаьхьагаш бола

оагIув ба Россее Вахара ганз, ше хьакхеллача дийнахьа денз. Иразе, беркате, аьгтув болаш хилба массане никъ! Могаш, маьрна долаш, шоай балха тIа дукха толамаш долаш кьаьхьагаш низ хилба шун дIахо а!» - аьлар Йовлой Зубейра, ший болхлошка кьамаьл деш.

Мехка хьайийллар вахара-унахцIенон центра кхоалагIа фусам

Султиганькъан Йоакъап

ПалгIайчен Сурхо тIа лоархIаме кхетаче дIайихьар, ха яхача бахархошта, заIапхошта лаьрхIача ветераний вахара-унахцIенон центра кхоалагIа корпус хьаллаш, яхаш, дийцар «Сердало» газетага мехка Паччахьалкхене.

«Кхетаче даькъа лоацаш хилар республикан кулгалхо Келаматанькъан Махьмуд-Иаьла, Паччахьалкхен Председателя гIонча - кьаьхьагаша, вахара Iалашон министр МутаIалананькъан Хьажбикар, ГИР гIишлошьяра министр Иленаькъан Муса, иштта ветераний ЦIен кулгалхо Налгананькъан Руслан», - аьлар хоамо.

Видеоконференце даькъа лаьцар РФ Паччахьалкхен Председателя гIонча йолча Голикова Татьяна; РФ кьаьхьагаша, Iалашон министра Баталина Ольга.

Уж деррига балхаш чакхдаьхачул тIехьагIа, тахан цига 140 балха моттиг я, цо

таро лу пайдане, вахара, меттаоттабара хьалаш лоаттаде бахархошта.

Карарча хана ПалгIайчера ветераний ЦIа вай заман фусам я, цига хьакхеллад ва-

хара, лорий новкъостал дара, салаIара эшаш мел дола хьалаш.

МагІалбика кхаь урам тІа, бахархоша дехарах, наькъаш тоадир

Султигананькъан Йоакъап

Бахархоша дехар дарах, керда цІенош хьалдаьча даькъ тІа никь Іобиллар, яхаш, дийцар «Сердало» газетага шахьара администраце.

«Кхаь урам тІара: Тенкананькъан, Хаматханананькъан, Дзейтананькъан - наькъаш тоадир. ХьалхагІа цига наькъаш дика дацар, гІашлоша а транспортаца лелараша а халонаш ловра из бахьан долаш», - аьлар хоамо.

Из болх дІахо а дІахьоргболаш ба, бахархой вахара хьалаш тоадеш; урамашкара наькъаш кердадоахаш. Бахархошкара хьадоагІаш мел дола дехараш моттигерча Іаьдала тІахьожам болаш да.

ГІалгІайчен Миннаце кхетаче хилар, хоамех лоравалар дувцаш

Султигананькъан Йоакъап

Республикал араьбарча бувзама, къаман политикан, зарбан, хоамий министр Мизенаькъан Руслана балха кхетаче дІайихьар, цунна чуйоагІаца СМИ кулгалхошца, иштта

ГІалгІайчен ЦУРа кулгалхочо Банхайнанькъан Берсас дакъа а лоацаш, цо йовзийтар наьха лоткъамаш, кхайкаралаш чу а лоацаш, мах оттабара доклад.

«Кхетаче дІахьош хьежар хоамий оагІорахьа

хулаш бола эшам малагІа ба; белгалдир, тахан бувзама оагІонашка дукхагІа латташ дола хаттараш малагІаш да. Керггера декхар, сиха тахар хьакхаьча хоам; вахара Іоткъам юхабаккхара де дезар белгалдар да», - аьлар Мизенаькъан Р.

Цул совгІа, гулбеннарий терко тІаяхийтар хоам бІарчча хила безара. Иштта цига дийцар лоархІаме хаттараш, царна мах оттабир. ДІахо СМИ болх тоабара оагІув техкар, дика хоамаш сиха юкъедаоахаш хилара йола оагІув а йийцар.

ГІалгІайчен шин кхале дІадийнача ялатага хьежар, из гІулакх довзараш

Султигананькъан Йоакъап

Республикан Шолжа, МагІалбика кхалешка цхьана дІабихьар дІадийна ялат мишта хьатІадаьннад хьожаш болх, яхаш, дийцар «Сердало» газетага ахархой боахаме.

«Балха тоаба кулгал деш хилар ГІалгІай Республике ГІолла йолча «Россельхозцентр» оалача ФГБУ филиала кулгалхо Белхарой Макшарипа Керма. Цунца цхьана бахар цун ГІонча Галай Ш., баьцовгІаш лораяра даькъа говзанча Балххой Х., иштта ГІалгІайчен юртбоахама Министерствон викал - баьцадаараш леладара гІулакха кулгалхо Оздой З.» - аьлар хоамо.

Цу балха керггера декхар да дІадийна ялат дика хилийтар.

Ахархоша, болх бовзараша белгаллийр кхо оагІув: дІадийна ялат мегаргдолаш е дика хилар, из юха дІаде йиш йолаш хилар. Цу тІа кхы а фитосанитарни хьал миштад хьежар, - хургбола хьувкъам кІезигагІа бергбола лазар а кхыйола чоапилгаш а летайий тохкаш.

Цу тайпара болх дІабихьачул тІехьагІа, хІара боахама адресах де дезар хьалхадаькххар. Цар юкъедаоккх баьцовгІаш лораяш дола хьал, иштта хувцамаш а доах балха юкъе. Цо таро лу республикан юртбоахама даькъ тІа хургдола зе юхатоха.

«Магас -2026» спорта, культуран фестивале дакъа лоацаш хилар кванторианцаш

Гаьгенаькъан Мартина

Шахарерча хьакимаша, «Даьхен лорбой» яхача ганза хьаллоацаш, «О-Треил» яхача компане дІайихьача «Магас -2026» спорта, культуран фестивале шоай кхетама, говзала таронаш гойташ хилар мехкарча «Кванториум» яхача берий технопарка доакъашхой.

«Россе къамий цхьаогІон Шера хетаьга кхетаче гулбеннабар тайп-тайпарча ханага кхаьчараш - бераш, боккхийбараш. «Бовдара» юкъе дакъа лоацаш хилар 600 совгІа вахархо. Фестивала программан юкъе «Кванториума» хьехархоша, дешархоша проектий гойтам кийчбаьбар, иштта гойтама балхаш хьекхар эггара зІамагІарна. Керда технологеш йовза; къонача инженераша, говзанчаша шоай кулгашца хьакхелла балхаш довза; иштта шоай кхетама хьал тахка аьттув бар дакъа лоацаш хиннарий», - йоах тхога бенача хоамо.

«Магасе бовдар» яха кхе-

таче вІашагІелларашта доккха баркал оал оаха; спортацарча цІайна юкъе дакъа лаца, берашта, кагирхошта юкъе Іилман-

технически оагІонцара кердадараш довзийта, доаржаде аьттув баларах. Хьашашта оахош леладер дезаденна чІоарІа дега тоам

хинна да тхо, дІахо а доккхий толамаш даха низ чубенна», - аьлар «Кванториума» кулгал деча Яндананькъан Салмана.

Этнографы цайна юкье дакъя лоацаш хилар вай мехкахой а хьябший а

Султиганькян Йоакъап

Хара шера д'акхухъаш да вай мехка Маьтлоам т'а бувлаш дола Маьт-Сели яха этнографы цай. Миннацо бахархой т'ахъех, цу юкье дакъя лацара. «Сердалога» из хоам бу цу министерствера. Укх бетта 20-ча дийнахъа д'ахьоргба из болх. Керда нах бовза, доттагал тасса, дог ураоттаде аьттув луш дола г'улакх да из.

«Наьсарерча автовокзале, укх бетта 20-ча дийнахъа, Гуйран 6 сахъат даьлча гуллургба дакъялоацараш. Ворх'лаг'чох ах сахъат даьлча д'аарабаргба берригаш цигара. Маьтлоам т'а бовла безам бараш хьалбугаш, иштта ц'абоалабеш лаьрх'ла оттаяь машин хургья. Дакъя лаца ловш бараш укх бетта 15-г'ла ди кхачале <https://max.ru/join/zJxMF8ZtetcY9LEcKjFzIAOr5CG4KLSCDq7K2ohCTc> чата юкье хила беза. Белгалде деза, тоаба в'ашаг'айоллар боарам болаш долга», - йоах министерствон хоама т'а. Маьтлоам т'а вала аравоалача сагага ший п'аспорт хилар лоарх'аме да.

Галг'айчен лоамашка, хозача «Гарамхи» курорте, белгалдергда Россе Ди

Султиганькян Йоакъап бераша.

«Гарамхи» курорте д'ахьоргда дика цай, из хетадаь да Россе Денна, яхаш, дувц «Сердало» газетага республикан Пачча-хьалкхен зарбан болх лела-

«Алтинга бетта, республикан бахархошта, хьябшашта лаьрх'ла дика салоама программа д'ахьоргья. Программа чудоаг'аш да халхараш, берашта бола сакъ-

ердам, мерза даараш. Цига иштта хургба артисташ, берий яхъаш д'ахьоргья, шоколадни кхуркхолг, согий истолаш хургда», - аьлар хоамо.

Из лоарх'аме кхетаче д'ахьоргья «Гарамхи» курор-

та дакъя т'а, Галг'айчен эггара хозаг'ча Галама моттиге. Цига ваха йиш я парг'атта. Шоай гаргарча нахаца, новк'юсташца дувла цига. Кхетаче д'ахьоргья, алтинга бетта 12-ча дийнахъа 16:00 сахъат даьлча.

Кхерамзле Галашью г'ирс

Моттигера хьал гойтача кизгаша Галг'ай мехкара ДТП лаьг'ьергья

Султиганькян Йоакъап

Галг'айчен х'ара юрта е шахъаре нийслу, ц'аьхха, духьял'йоаг'ла машина ца гуш йола моттигаш. Ц'хьяйола цу тайпара моттиг геттара ч'оаг'ла никъ ца гуш хул, цига нагахъа мара наькъя йисте яг'ла г'арма гуц. Из иштта д'ецаре, дукха наькъя т'а хулаш дола зуламаш, нах лозабеш дола хьал юстардаккха таро хургьяр. Цудухъа укхаса белгалдаккха безам ба, наькъя хьал гойташ дола кизга хила дезилга.

Масала, Галама хозача моттиге уллача Бурок'алха Юбиллаб ц'ерамашина никъ, цу кл'алха Г'олла чакхьяла езаш хул машинаш, цига хьалхаг'ла ц'хьаккха тайпара духьял'йоаг'лаш йола машин гуш хилацар, даим цу моттиге кхьача кхера везаш хулар. Бакъда х'анз из хьал атгача даьннад. Цига из кизга оттадаьд, х'аьта цу сага загат доаг'ар ала лов сона. Цо даьр доккха, дика г'улакх да.

Цу тайпара, наькъя хьал гойташ дола кизга оттадаьд «Сердало» газета редакция юхе а, из а нах оарцаг'баьнна оттадаьтар. Къаьстта из моттиг даим дукха машинаш нийслуш я. Водителя массаза а гуш хилац, ц'аьхха, хьагучайоалаш йола машин. Х'анз цига кизга латташ хилар бахъан долаш, кхерамзлен боарам лакхаг'ла

ба; бакъдар аьлча, наькъя вокх оаг'орахъа а цу тайпара кизга хилча, авареш ца хила тарлуш я - укхаса наькъя т'а д'ат'авалар чоалхане хул.

Карарча хана, цу тайпара х'ама гойташ дола кизгаш дика леладу Россе тайп-тайпарча моттигашка. Цу аьшках, кизгах хьадаьча г'ирсаша таро лу машинашца, г'лаш боаг'лача наха, чоалхане йолча моттигашка кхерамзлен Галашю е, цо дуккха а дукхаг'ла таро лу цу дакъя т'ара никъ ма барра б'аргаго.

Белгалдоаккх, эггара хьалха цу тайпара кизгаш увтгаде баьлар 80 шу хьалха шахъара куран т'а, юрташка урамаш в'ашаг'кхетача моттигашка.

Халк'ашта юк'ьерча моттигаша хьагойт, уж кизгаш оттадаьчул т'ехьаг'ла, наькъя т'а нийслуш дола зуламаш 25%-45% лохлуш хилар. Нагахъа санна сага кхерам хила тарлуш хилча, цох лоралуш аттаг'ла хул.

Говзанчаша яхачох, уж г'ирсаш хьадаьд ч'оаг'лача материалах, цар лов моллаг'ла дола хьал, лоха а лакха а температура, ханахъа дохаш а дац уж. Уж тайп-тайпара дикал йолаш да, маьхаш а цунга хьежжа да. Интернетерча хоамаша йоах, цар мах 8-10 эзар сом ба. Нагахъа санна могош воацача сага дарба деш мел ахча д'адода вай дагарде этгача, цу кизгага д'адолахараш ке-

пигаш мара а хеталуц.

Цу г'улакха юкье доккха дакъя д'алаца йиш йолаш бар вай бизнес лелаераш, предпринимателаш - меценаташ, ц'ихеза дика г'улакхаш леладераш. Б'аь е ши б'аь цу тайпара кизга ийцача, уж эшача моттиге д'аоттадича, цар доккха г'улакх дергдар. Уж, дукхача ханашка наьк'адоалаш, дахаргдар; вай мехкахой наькъя хьовзамаш лорабеш.

Маг'албика, Шолжа, Магаса, Наьсарен, Илдарха-Галан, Экажк'онгий-Юрта, кхыча доал д'ача моттигашка уж эшаш да ден а бус а.

Цун ц'хьа масал да дукха ха йоацаш Магасе чувоалача оттаяь светофор, из я ц'ихезача Алански коана'арашта юхе.

К'езига кхерам ла безаш хиланзар укхаса Г'олла Экажк'онгий-Юрта баха безаш хинна нах. Уж сихъенна йоаг'лача машинаш хьалхашка Г'олла чакхлелхар, готтача наькъя оаса т'аг'олла. Цу моттиге-м светофор оттае еза дукха ха яр, бакъда керттердар да х'анз из декхар кхоачашдаь далар.

Дукха моттигаш я х'анз наькъя т'а макеташ лелаш - ГИБДД болхлой сурташ латташ гу е полице машинаш хул, цар сиха сомабоаккх водители сакхетам. Цу тайпара сага куц латтар Наьсарен Чеченски урамах, цо сиха меттавоалавора моллаг'ла вола водитель.

Иштта нах лорабу г'ирсаш дукхаг'ла авареш еча моттигашка хилча бакъахъа дар. Масала, из дика хургдар, Маг'албик-Наьсаре наькъяш в'ашаг'кхетача латташ дала-ре. Къаьйле йолаш дац, къаьстта цу моттиге кхьача, дукхаг'ла бола водителаш шоай машинаш сихаг'ла лехка безам болаш хул...

Х'аьта цу моттиге кхьача, шоашта хьалхашка полице хоам беш йола белгало яйча, уж шортаг'ла хила хьожаргба. Цо а таро лу новк'а нийслуш дола хьовзамаш к'езигде.

Ц'аькха а ала безам бар са, барзк'аш т'а доахкад'ача къегача г'ирсех, уж дукхаг'ла ле-

ладе дезар. Цу тайпара арахецаш дола берий а бокхийчар а г'ирсаш лаьрх'ла йола къега х'амаш йоак'аш а йоацаш а хила деза, сага шийна бакъахъа хетар эцаргдолаш. Из болх д'ахьош лоарх'аме да нах Юмабар шоай а гаргарча наьха а кхерамзле лораче, цу хаттарца бехктокхаме хила.

Лоацца аьлча, лоарх'аме да тайп-тайпара технически г'ирсаш леладар, Галг'айчен х'ара наькъя т'а моллаг'ла водителя е г'лаш волча сага кхерам к'езигаг'ла хургболаш. Сага могошал, унах'цено, из да боарам боаца, ше морг кхы доаца рузк'а.

Уйла яь, хержа никъ

«ЦаI йола Росси» яхача парте хьалхарча аргIан хоржамаш чакхдаьлар

Курскенаькъан ИбрахIим

Дабахача бетта 25-ча денгара 31-ча денга кхаччалца, «ЦаI йола Росси» яхача парте хьалхарча оагIонцара хоржамаш хилар мехка дIахьош. Халкъа Гуллама 30 моттиге дехараш чуденнараш 135 саг вар. Халкъа Гуллама депутатски цхьан моттиге пхи саг хулар кандидаташ.

Мехка дикка цихеза бола юкъара-политически оагIонцара доакъашхой, цхьацца моттигашка толамца къахьегаш хинна кулгалхой бар дакъа лоацаш хиннараш. Халкъа Гуллама депутат хила безам болаш, дакъа лоацаш хилар мехкарча «МагIалбик» яхача тIемах дисар лохаш йолча тоабан кулгалхой вола Дзейтанаькъан Исраила Беслан. Белгалде деза, 2015-ча шера денз, Беслан «Кхерамзлен ишкол» яхача берий, кагирхой моттигерча юкьарча болама хьалха латташ, иштта МагIалбика берий, кагирхой туризма моттига кулгал деш волга.

«Сердало» газете укх мас-сайтта шера дукха яздаьд, тахан а яз деш латт Даьхе лораеш лаьтгача де доацаш байнача вай бIухоех дисар лохаш, цар цIераш меттаоттаеш Дзейтанаькъан Беслана къахьегараш. Цул совгIа, Сийлахь-боккхача Даьймехка тIема тIа гIалгIай мехкара дабаха хиннача, цIераш яйнача тIемхой истори меттаоттадарах йола проект я «Сердало» газето «МагIалбик» яхача тоабанца дIахьош. Из я «ГIалгIайче – Даьхен турпаллий мохк» яха проект.

Беслан, дабаха бутт бовш хилар праймериз - «ЦаI йолча Россее» парте хьалхарча оагIонцара электронни хоржамаш. Халкъа Гуллама депутат хила безам болаш дакъа лоацаш вар хьо а. Мишта дабахар из болх, фу аргдар Ia цох лаьца? Хьо раьза волаш дий гIулакх?

- ГIалгIай мехкарча Хал-

къа Гуллама депутатий кандидаташта юкьера хоржамий болх чакхбаьлар... Со хьалхара дакъа лоацаш вар. Ма дарра аьлча, цхьацца болча наха хало хеталуш гIулакх дар из. Дакъа лоацаш волчунна ший «доалахьара кабинет» хила езар, нагахьа из еце, дакъа лоацаш вац хьо. ХIаьта кандидаташта юкье хьа оаз дIаяла безам болаш саг вале, хьай «доалахьара кабинет» хьакхолла еза Ia, е Госуслуги яхача оагIонга гIолла из хьакхоллаш хьайна гIо дар деха деза.

Из хIама теркалдича, хоржамашта юкье дакъа лоацаш хиннараш бокъонца республиках дог лазаш бола нах бар. ХIаьта со раьза волаш дIадахарий гIулакх, яхача хаттара жоп дала этгача, се раьза ва аргда аз тахан. Сона тIехьа кхадж тессараш 3841 саг ва, 135 моттигах 49-ча моттиге хилар со. Из дика хьокхам ба ала йиш я. «Сердало» газетага гIолла доккха баркал хьайкаду аз, сох дог лазаш, оаз хьаеннача хIара сага.

Нах сона тIехьаоттар а 2010-ча шера денз аз дIахьош бола болх бахьан долаш да, аргдар аз. ТIема шерашка де доацаш байнарий цIераш, истори меттаоттадеш дIахьош бола болх ба аз бувцар. 2007-ча шера «Россе тIема сийлен шахьар» яха лоархIаме цIи елар МагIалбика. Из болх хилале «Котало» яхача оргкомитетера йоккха комисси ера цига.

Терски дукъ яхача тIом лаьтгача моттигага хьожаш, «Текашвиле» сийленга юхе визаш доакхаш, цу тоабан кулгалхочо шахьара мIрага хьаьттар: «Республике болх беш, тIемах дисар лохаш йола тоабаш йий?» Жоп дацар дала... ХIаьта из деррига камерца дIаяздеш хиннача аз цу миноте лаьрхIар сай дег чу, из тайпара тоаба хьакхолла. Кхо шу даьккхар аз, лаьрхIачунга кхача гIерташ. 2010-ча шера мехкарча юстице министерстве из гIулакх дIачIоагIидир, тоабаш «МагIалбик» аьнна цIи

тилла.

Цу хана виь саг вар тхо, хIаьта тахан цу гIулакха тIехьаэттараш, зIамигача Даьхен тIема исторена, исторически дагалоаттама шоай оаз дIалураш 4000 саг ва мехка. Цу гIулакхо чIоагIа дог ураоттаду, кхы а дукхагIа къахьеге безам хул; Ia леладер наха лоархIаш, хьаллоацаш хилча.

- Хоржамашта юкье уж тIахьехаш, цхьацца болх малабой тахан моллагIча хоржамаш кампане, тахан фу хуьцаргдар Ia цу хьакъехьа, малагIа хIама юкьехьоргдар хоржамхой дукхагIа хургболаш?

- ИбрахIим, нах тIахьехаш, сайна тIехьабаха хьожаш цхьаккха болх лелабанзар аз. Со дика вовзаш хинна нах ба сона тIехьаэттараш. Аз лакхе хьоахадарах тарра, дуккхача шерашка денз со юкьевола болх керте оттабеш тIехьаэттар уж сона.

Вайна ма харра, цхьаккха цIа мичад Сийлахь-боккха Даьймехка тIом ца хьокхалуш. 27 миллион сага вахар Юдилла кхачьа Котало дагалаттараш ба-кх сона тIехьаотта лайнараш. Каьхаташ чудалар, хоржамаш кампане болх бIаьсти хьаотталехь хилар, хIаьта тIемах дисар лохаш йолча тоабан бIаьсти болх дIаболабу ха я.

Бекарга бетта 14-ча дийнахьа хьакхачьар ГIаьбартой-Балкхарой, Селий мехкашка-ра тоабаш. 25-ча денга кхаччалца, 11 дийнахьа болх беш хилар тхо. Бекарга бетта 27-ча дийнахьа хьабаьхка, царца болх дIахьош хилар СКФО, Смоленскера, Удмуртера тохкама моттигашкара доакъашхой. Берригаш тIаэцаш, царна моттигашта кьоастаеш, дагалоаттама моттигашка гIолла экскурси еш - болх дукха бар. Бекарга бутт бIаьстен тохкама балхаца дIабихьар оаха.

БIаьстен тIехьарча бетта денош долалуча хана «Сийленгага бода никъ» яхача боламга гIолла, дагалоаттама моттигашка Ian ха дIаяьнна кулг тохаш, лостам беш, Кота-

лон Денга кийчо еш хилар тхо.

Цига хилар гойтамаш, арадаар кийчдар: салтий худар, дIайха чай. Ма дарра аьлча, нах сайна тIехьабоахаш бола болх тIом лаьтгача аренашка, е кхетаченаш йолча доазон тIа дабахар са.

- Хьо раьза хилар теркалде этгача, сенца дувзаденна хул из? Гуйран хьалхарча бетта депутатски гIандаш дIалоацаргдарашта юкье мича нийсвелар хьо.

- Бакъда, хержа ваьнна депутатша да тхо ала йиш йолча 27 саг юкье вац со. Амма сона дика масал хилар цу хоржамех. Кхыча тайпара ала велча, айса леладер лоархIараш, хьаллоацараш мел ба бIарагдайра сона. Цул совгIа, цхьацца бахьанца юкьера дIаваьннача депутата когаметта хьахаржа йиш йолча тоабан юкье ва со. Политически кхетачено хьо депутат хила товш ва, аьнна, оттадой; депутат хургва хьох...

- Хоржамашта юкье дакъа лоацаш, кандидата оттаяь программа лоархIаме оагIув дIалоацаш ма йий, дикка къахьеге дезарий-хьогI укхача?

- Шеко яц, кандидата программа яхар чIоагIа лакха моттиг дIалоацаш да. Са программа, дуккхача шерашка денз, аз къахьегача гIулакхех латташ яр, из тоьам болаш а да сона, хIана аьлча цу оагIонцара толамаш кIезига дац.

14 шу да МагIалбика муниципальни кхален берий, ка-

гирхой туризмах, мохк тахкарах йолча моттига аз кулгал ду. Мехка эггара толашагIа йола моттиг лоархIаш я из тахан, цу юкье чудолхаш да «Кьона оарцанхо», «Кьона цIи йоаер», «Кьона хи тIара спортсмен», «Кьона турист» яха, иштта кхыдола оагIонаш. Кьонабараш нийсача, кхераме боацача наькъ тIа бахара тIехьа къахьег аз.

ТIема шерашка хиннача хIамай «МагIалбикера бастин» яха музей хьакхеллай. Котало йоаккхаш бIухоша леладаь герз, иштта кхьй-ола хIамаш йовз кьонача тIехьенна. ТIема гIулакх харжа безам хул цар, из деррига дайзача.

Берий туризм йоаржар а са никъ ба тахан, аз чIоагIа терко еш бола. Кхыдола хIамаш а дар программан юкье хьоахадь, видеороликага гIолла нахага дIадийца. Халкъа Гуллама моттигага гIолла сай болх тоабе безам болаш хиннавар со, депутат хуле. Айса дIаболабаь никъ аз бутаргбац, тIема истореца дувзаденнараш сона чIоагIа лоархIаме да, вай мехка а из чIоагIа эшаш долга кхетайду аз.

- Мехкарча Халкъа Гуллама юкьебахарашка фу аргдар Ia тахан?

- 24 сахьата тIателIа къахьегаш хила, аргдар аз царга, вай кьонача республикан хIама тоадергдола проекташ, бокъонаш хьакхоллаш; иштта шоаш хержарий оаз дIахозаш, терко еш а хила беа уж.

ЦIаькха а доккха баркал оал аз, сайна тIехьаэтта, кхадж тессача наха. Баркал хилда шоана! Теркалде лов сона тахан бахархошка, Россее 1200 тIемах дисар лохаш йола тоаба я, 142 эзар хIама лохараш ба.

Цар доккха баркал оал шоана, оаш беча хоржамаш, шоай гIулакх лакха лоархIаш хиларах, исторически дагалоаттам лорабахар! Сага вахаре эггара лоархIамедар ше хьалаьца никъ, пайда боаржабеш, дабахьар да.

«СССР нийсархой» яха гойтам хургба ГIалгIайче

Султиганаькъан Йоакъап

Аьтинга бетта 6-ча дийнахьа, ГIалгIай Республикан Паччахьалкхен исбахьален искусствай музее хьабийллар «СССР нийсархой» яха советски искусствай гойтам, яхаш, дийцар «Сердало» газетага цу моттиге.

«Экспозице вIашагIтох 40 живописа, графика балхаш, уж хьакхеллад тайп-тайпарча ханашка советски суртанчаша.

Цига гуш дола деррига кхоллама балхаш ГIР ГМИИ хьаделар Паччахьалкхен музейшкарча гойтамий «РОСИЗО» центро - из я мехка йоккхагIчарех цаI йола цу тайпара гойтамаш ду моттиг, цо лораю Россее исбахьален тIехьале», - аьлар гойтамаш болча хоамо.

Говзанчий сурташка хьажабакхача наха гойтаргда цу ханара дицлургдоаца хьал: къахьегега денош, шахьарийи юртийи вахар, цу ханашка баьхача наьха портреташ, иштта дув-

царгда хозача Iаламах, латгача ханах, Даьхен культуран мах барех.

«СССР нийсархой» яхача гойтаме таро я советски ханашка хинна исбахьален оагIонаш йовза, цу ханашка нах мишта хиннаб ха, искусствого гIолла довза вай мехка мах бараш, цун таронаш.

Гойтаме ва йиш я аьтинга бетта 6-ча дийнахьа денз укх адресах: Илдарха-ГIала, ДжабагIанаькъан В.-Г. урам, 139.

12 ДИКАЧА НАХАХ

Гарчакханаыкъан Сали

Хъаыкъал дола Мухтар

Ший никъ цѐна хъабенача сагах дола дувцар

Ха сиха йода чоагӀа. Да-хъа хъежа валале, берах воккха саг хул, шаьра аренаш яьдча моттигашка хъальотт вӀаштӀардаь цѐнош, ор дӀизза дена хий докъаделе дӀадоал. ЦӀаккха диц-луц сонна 1976-ча шерара ахка. Нохч-ГӀалгӀай паччахьалкхен университетта хъалхара курс яккха ваьнна со а са новкъостий а лоамашка багахбувцам дӀаэзбе даха кийчлуш дар. Бувцаш мара ца хеза гӀалай мохк, вай къаман селхане цӀаккха йовнза долча тхона лоархӀаме моттиг хетар цох, сихагӀа из ди хьатӀакхачарга сатувсар.

Юххера а, Буро тӀехъашка а юташ, лоамашка бодача новкъа яьлар тха автобус. Дог цъха ший тайпара дѐтадала доладелар. ХӀаране дагахъа ше-ший уйлаш яр, цаӀ вокхох тара йоацаш. КӀаынкашта духьалъухар гӀагӀ дувхаш, турс бедоаллаш латта шира лоамаро, иштга хила везаш хиннай цу хана лавтта зама, хъе а хъай дезал а лорабе безам болаш вале. ЙиӀигашта гаьнна-ра гора балам тӀа кӀудал латташ, хъастара хий дахъаш йоагӀа лоаман йоӀ, цун хала вахар. Автобус соц ЖӀайрахъарча ишко-ла-интерната наӀарга, цу фуса-ме дувшаш-гӀовтташ цъха кӀира даккха дезаш дар тхо, цигарча наха ховш дола фаьлгаш, шира дувцараш, кицаш дӀаэздеш. Лела дезар хъувзаш, лоаман чхарашта тӀехъашка лечкъаш долча на-къашка гӀолла; лоамий бовхъех хъекхалуш дӀауха морхаш зуви; Маьтлоам тӀа ювлача чарахъа тона тата хозаш; укхазарча къоан-ной сибаташ, духка бӀаргадайна, хало эза бӀаргаш гуш; цар дув-цачунга ладувгӀаш, цѐдудувлаш. Интерната коа чуданна духка ха ялале, тхона эггара хъал-ха цига байзача гӀалгӀаех вар зӀамига саг ва ала мегаргдо-лаш вола лоамаро. Тхона-м ци-гара нах шоай тамагӀа долаш хургба моттар, шаьрача баха-рел эргаш болаш. Бакъда эгга-ра хъалха тхона вайна Чурана-къан Мухтар тхо санна саг вар дувхара, кѐпа, куца. Духка ха йо-ацаш тхо дагӀача университетте а ваьгӀа, укхазача балха вар из хӀанз. Тхон из тара ца хулийташ цъха белгало яр. Сабаре, олаш дола дош эзе-дисте олаш, шийца цѐнхашта тхо хилар дӀадехаш яр цун оамал. Цу белгалон цун сий дайтар, лоархӀийтар. Цунга ладувгӀаш хилча, цун хъаыкъал долча къамаьлага гӀолла хозаш хулар лоамашкара хъийдда доагӀача шовдан оаз, духка еце а шершаш латтача гаьний «шаарх», лаьгӀо хъекхача михо моакха-зах даь мерзаш хъешадеш мал-хабоаха мукъам. Нах шийна

тӀаоза, царна везавалийта ховш вола саг хийтар тхона Мухта-рах. Уж моттигаш йовзаш доаца-ча оаха каст-каста хеттар цунга гӀалашца, юрташца, лоамашца, цигарча дийнатех а нахах а дола хӀамаш. Ше а ЖӀайрахо волча цунна духка хӀама ховра лоамарой вахарах, зиракаца из нийс-ве мегаргволаш. Цун дай баьха гӀала ЖӀайрахъа юккъе ягӀаш яр цу хана, цу юрта из цаӀ мара наьха коа юккъе ягӀаш гӀала яцар, хӀанз а яц мотташ ва со. Цунна доал деш а, цу коа вахаш а вар цу хана Мухтара тайпан воша, воккха саг Чурана-къан Куни. Цу ковна юххегӀолла тӀехдоалаш хилча, хийла гора тхона говр дӀайожаш воалла, ший шира дай баьха фусам лораеш, цун хам беш вола къоано. Из яр Мухтара гаьнара гаргара нах хъабаынна фусам.

Чуранаыкъан Хоасбота Мусий ялх воӀ хиннав, Мухтар царна юккъе эггара зӀамагӀа волаш. ЙиӀигаш цар дезале хиннаяц. Дуккха ший нийсархой санна, из ваь хиннав, вай мехка во цӀи тӀа а кхелла, вай Сибре дахъийта-ча хана; нийсаргӀа аьлча Мухтар ваьв 1947 шера тов бетта 6-ча дийнахъа, Кокчетавски областа Андреевка ячача юрта. Цун да Муса дийша саг хиннав, 20-ча шерашка ГӀалгӀай автономни область хъаяьча хана, Малхбале-нен къамий культувз хиннай, цига деша этга хиннав из. Цул тӀехъагӀа тайп-тайпарча моттигашка къахъегаш хиннав из, вай мохк бохабилца, тӀехъара цо баь болх ба Дола-Коан кхале прокурора дарже волаш. Цу заман чухъа вай мехка хиннай цу тайпара цӀи йола моттиг. Кокчетаве цунна, мехка моастагӀа лаьрхӀа ювигача сага, хъалха хинна болх лургбацар. Вайна ма хой, къаман эггара хъаыкъал долаш хинна нах а е бане, е заводашка, е колхозашка къахъегаш хиннилга. Дешарца, Илманца ювзаеннача; лаьдала доал дѐча моттигашта уж юхебуташ хиннабац. Из кхачанца ювзаеннача моттиге мугӀарера болхло волаш къахъегаш хиннав. Боккхача дѐзала дас цъацца даарца дувза-денна хӀама чукхихъадецаре, хетаргахъа, цу дезалера цъхабараш моцалла бейна хургбар. Ченна чухъа чов йолаш хинна дѐзала да, лораша этгӀавѐча хана кхел-хав, 1948 шера бӀаьсти йоалача заман чухъа, шийна тӀехъа цӀа дӀизза бераш а дутах. Лѐча хана 45 шу даьнна мара хиннавац Хоасбота Муса. Дерригаш бархӀи бер

хиннад цун, бакъда цъха кӀаынк-ийиг геттара зӀамига долаш дайна хиннад, агара далалехъ. ГӀалгӀай къаман вахар вай до-хадалехъ а хиннадац да веларг-волаш, мехкахдаьхача из мишта хиннад, дувца ца дезаш, ховш да зӀамигачарна а боккхачарна а. Муса, ше моллагӀа балха тӀа вале а, ший къаман а мехкахой а вахар атгача даккха гӀерташ, цу гӀулакха шийна могоар деш чак-хъаынна.

Цун фусам-нана Аьлтий-Юртгарча Малсаганаякъан ГӀоандалочун Лимнат хиннай, из дийша хиннаяц, дунен чухъа 86 шу даллаца яьхай из. ЦӀихезача Бийсолта-молла йиша хиннай Лимнат. Сибренах чак-хъаынна, цӀа дӀизза бола дезал когаш тӀа оттабаь, дӀаьхай из бакъдунен чу. Цох ца аьлча хъа-нах аргда турпала оамал йола а денал дола а кхалсаг. Кхымет-тел цо баь болх а хиннаб къонах-чал, майрал эшаш, ха тӀа йолаш къахъийгад цо. Иштга хиннаяле а, оамала кӀаьда а сабаре а саг хиннай Лимнат. Сибат долаш а маькара а хиннай. Из мел яьзачо дика цӀи йоаккхаш, иман долаш дӀаьхай из укх дунен чура. Беррига кӀаынкаш хиларах, цунна шозза халагӀа хиннад, аьнна, хет сонна уж лѐлабе, царна йунал де. ЦаӀ мукъаргӀа йиӀиг хиннаяла-ре, цунна гӀонча хургъяр цӀагӀа хъаьжа, барзкъа дитта, даа хӀама кийчде. Кхы а массагӀа хул ваха-ча моттиге кхалсага кулг эшаш дола гӀулакх. Тха дезале а яцар йиӀиг, кхо воша вар тхо. Балха аха а тхога хъаьжа а лаьамате хала дар тӀа да воацаш дѐса хинна тхо лѐладе. «Шух цъхан-нех йиӀиг хиннаялара са», - оалар нанас ше кӀаьдѐнна этга-ча хана. Хъаьта Лимната дезал-м тхачул шозза боккхагӀа хиннав. Цудухъа цун вахара кѐп мишта хиннай аз дика кхетаду. Атга-чарех хиннаяц цун кхел. Хъаьта а дезал ондабала болабелча, боккхагӀабараш хӀама хъадерг хилча балха бахе, оагӀув хъал-лоац шоай наьна. Юхъанца дахчан пхъара пхъоалле балха болх уж, воккхагӀавар дешар-ца чоагӀа безам болаш хиннав. Дахчан пхъара пхъоалле мел долча улгаш тӀа а тӀехъа, цӀагӀа де денна балхаш дӀаэздаь хулар йоах цун. Ишкол еррига пхиаш йолаш чакхӀоаккх цо, нагга-хъа мара йиь йоацаш. ДӀахо воккхагӀа волча шинне барт бу, эггара воккхагӀа волча Ахь-мада дешаргдолаш, шоллагӀа Бек-хана машина тӀа болх беш,

напагӀа тӀакхухъаргдолаш. Наькъа бокъонаш тӀайола книжка дагахъа йомадайт цо шоллагӀачунга. Цу дезалерча ший вежарашка эггара чоагӀагӀа хъе-жар, нактаваьнна хиннав Бек-хан. Дийша ваьлча из аргӀа Ахь-мадага йоал. Уж шиь ва зӀамагӀа бола вежарий Мусост, Саварбик, Салман, Мухтар дуачунца, дув-хачунца лалашбеш, шоай наьна оагӀув хъаллаьца лаьттараш.

1957-ча шера цӀабоагӀа Хоас-бота Мусий ГӀоандалочун Лим-натеи дезал, шоаш сатийсача мехка. Аьлтий-Юрта наь-нана йолча совц уж юхъанца, цига ах шу гаргга ха йоаккх, шоай бо-ахам хъахиллалца. Цул тӀехъагӀа, Наьсарера цӀа ийде, эрсий хин-наб цу чу баьхараш, цига баха йохайше цъха ха йоаккх цар. ДӀахо Буро магӀа Редант оала-ча моттиге болх уж баха. Фрун-зе политехнически институте деша ваьгӀача Ахьмада ше Буро тӀарча ГМИ хъахъожавайт, цига дӀахо дӀадешаргдолаш. ВоккхагӀа хиларах тарра, цѐнда хиле дӀавода из дӀахо, доккхий-ча балхаш тӀа волаш къа а хъег цо Нохч-ГӀалгӀай республи-кан столице Шолжа-ГӀалий тӀа. Цох тха газето хъалхагӀа яздаь-дар. Дѐзала да ше волга-м цо да дӀаваьннача шоллагӀа дийна-хъа кхетадаьдар. Оамала чоагӀа хувцалуш, зӀамагӀабарех бола бекхтокхам шийна тӀалаттилга кхетадора цо цу хана. Ший фу де деза а ховш, зӀамагӀачарна хъе-хам а луш, балха дӀа а этга къа-хъега волавеннавар из. Ахьмада Шолжа-ГӀалий тӀарча Октябрь-ски кхале «Окружной» оалача моттиге ши фусам йола кварти-ра лу. Цу фусаме дешаш а бахаш а хъабаьхаб дӀахо Хоасбота Мусий къонгаш.

Мухтара дешара наькъа гео-графи тамашийна а чоалхане а я. Цо ишколера 1-гӀа класс Кок-четаве яккхъар, 2-3-гӀа клас-саш - Фрунзе, 4-5-гӀа классаш - Наьсарерча №2 йолча юкъер-ча ишколе, 6-8 классаш - ХӀирий мехкарча Реданте, 9-10 классаш Шолжа-ГӀалан Октябрьски кхале №57 йолча ишколе йоах. Шолжа-ГӀалий тӀа духка ишко-лаш хиннай, бакъда царна юккъе гӀалгӀа директор волаш ишкол из цаӀ мара хиннаяц. Ювцача №57 йолча ишколе 1962 шера денз 1992 шерга кхаччалца дирек-тор хиннавар Малсаганаякъан Дошлакхий Йоакъап - историк. Мухтара дагалувц цо шоаш-та истори мишта хъийхар. Цун классе из цаӀ мара гӀалгӀа хинна-вац, цунца дешаш бар гуржий, эллиной, хӀирий, эрсий. Шолжа гӀалий тӀа кхъача, классе 37 саг вар, царех 7 саг вайнах хин-наб, 6 - нохчо, гӀалгӀа юха а цаӀ мара хиннавац. Эггара дикагӀа Мухтар кхетах хиннар эрсий мотт хиннаб, вож Илмаш низт-къало хиннад цунна. Дошлакхий Йоакъапа хъийха истори а цъха бахъан ховш хиннад дешар-хочоа. Цъхан хӀамах тамаш ю цо тахан а тӀехъа, ше цига дешаш даьккхача шин шера, ноанахо-ех хиннача Дошлакхий Йоакъа-па цкъаь цкъа «хъавел укха-за, дешалой хъона, хӀама эший хъона аланза» шийга, яхаш, дувц Мухтара. Хетаргахъа, из дувзадѐнна хиннад Йоакъап оза-безамаш дезаш воаца саг хил-ларца. Бакъда воккхагӀа волча Ахьмада-м доттагӀал долаш хиннав из. «Бокъонца вола ком-мунист вар из», - яхаш, дагалувц цун хиннача дешархочо. Цун да

Дошлакъя а дагабоагӀа Мухтара, эггара хъалха ше бӀаргавайча, дӀатлавийха, зӀамига саг хъанав а хаятта, хоза хъехам бир, йоах, Дошлакъас. Вешта аьлча, даи воӀи оамалашта тара боацаш а ха йоагӀа, цъхан тхов кӀалха уж бахаш хиннабале а. ХӀаьта а Йоакъап сийдола, хъаькъал дола, 30 шера Шолжа-ГӀалий тӀарча ишкола директора болх баь саг санна вовзаш а гӀалгӀаша цӀи йоаккхаш а саг вар. «ХӀирий мотт йомабѐлахъ, Буро магӀара ма дий шо; аз, метташ вӀаший дусташ, Илман болх язбайтарг-ба хъога, Илмай кандидат верг-ва хъох», - аьнна хиннад уни-верситета профессора, фило-логически Илмай кандидата. Цо ше аьнна кхоачашде а тар-лора, бакъда цъха бутт баьлча бакъдунен чу дӀавахав из хъа-къал дола, эздий, куца а сибата а хоза хинна воккха саг. Цу хана зӀамига саг университетта хъал-харча курсе вагӀар.

Мухтара ше яхачох, цун «на-полеона планах» хиннай. Цкъа хъалхагӀа доазол араьхарча мет-тай факультет а якккха, тӀаккха Малхбоален халкъий меттай институте а этга, посольстве болх бе лерхӀаш вар из. «Мишта хилча санна хет хъона са пла-наш?» - йоах Мухтара, цу хана ше гӀалгӀа волга дага ца дохаш. Цъхан моттиге 5 саг волаш яьх яр деша оттарашта юккъе, доазол араьхарча меттай факультете чакхваланзар из. Немций мотт ховра цунна, цунца цъхана уйла а яр морхел лакхагӀа лѐлаш, амма дагалаттар кхоачашхилан-зар. ВоккхагӀа волча вошас хъе-хар ду цунна, «цу баллашца хъе дӀаэццача деша дӀаотта, шу ца а доадеш». ГӀалгӀай мотт шаьра бувцаш, вайнаьха гӀулакх-эздел довзаш вале а, ишколе наьна мотт йомабаь вацар из, цу хана шаьрашкарча ишколашка хъе-хачар къаман мотт. Из дӀаэццаш цаӀ мара факультет хиланзар: филологически факультета къа-ман отделени. Цига деша дӀа а эттар селханара ишколан дешар-хо. Мишта эттар аьлча, группа вӀашагӀтѐха яьннаяр цига а, цу-духъа студент санна а ца эцаш, студенталла кандидат санна ийцар из дӀа. Нагахъа санна группера саг дӀаваьнна хуле, цунна когаметта юкъевоалаверг-волаш. Группе хиннача 36 сага юккъе, Мухтар тӀехъарча мугӀар тӀа латтар. Цу берригнѐх а бух-соцшаш университетт яккхараш 6 саг мара хиннавац. Цъхабараш дӀабаьннабар, цъхабараш набах-та хъаьчабар (аьрдагӀа кигий нах хиннаб цу ханарбараш), вожаш дӀабаьхабар, цудухъа юххе-ра висараш 6 саг мара хинна-вац, шоашца вай йоазон турпал а волаш. Царех цунна дагабоагӀа кӀаынкаш: Коазой Муса, Тенка-

19/06/2011

накъан Абукар, Хамхой Ги-
лани; йийиг: Таймасханакъан Ха-
дишат. Таханарча дийнахъа
цунца цъхан дезале кхийнача
вежарех а деша баьгъа студент-
тех а саг висавац, цъха Мухтар
мара, уж берригаш Даьла кхеле
длабийрзаб. Хетаргахъа, из дув-
заденна да, Мухтар царел массар-
ел зламагъа хиларца.

Галгъай мотт Юмабу цо хланз,
сесе ялх экзамен алхха пхиаш
йоахаш длау, курсовой балхаш
пхий йоаккх. Цунца дувзаденна
лакхара стипенди ийде волалу
вай мехкахо. Наьна меттах лек-
цеш ешаш хиннача Оздой Гайре
Фирюзас аьнна хиннад студента-
та, «аз Ленинградерча аспиран-
турера хвалуца моттиге во-
хийтаргва хьо, дика дешалахъ».
Хламан хьисап, зем дика болаш
вола студент, цу деша гадваха,
геттара дика деша волавенна.
Тбилисерча коференце ваха,
цига бахача боацой меттах
дукха боккха боаца Илман болх
а язъаб хиннад аспирант хило
ловш волчо. Амма Гайре Фирю-
зай дешай кхоачашхила дегъа
хиннадац. Университет яккха
ваьлца: «Хье длахожаваьча мот-
тиге, балха длаго», - аьннад хье-
хархочо. Ваха ца тугаш, дикка ха
яккхар хинна ваьннача къона-
ча болхочо. Из длахожаваьвар
Ачалкхе. Цига вахавеце а,
Соагъапча цъхан шераш шин бет-
тай къахьеге дийзар. Массайол-
ча классашка эрсий мотти лите-
ратуреи хьехаш хилар Мухтар.
Укхазе белгалдаккха деза, уни-
верситета къаман отделени як-
кхача сага наьна мотт, лите-
ратура а; эрсий мотт, литература
а хьеха бокъо йолга. Соагъапчен
№19 йолча ишколе хьехархошта
бахъа даь ца дар, цу цу Иеш хилар
къона филолог. 22 шу даьнна
мара вацар из цу заман чухъа.
Цул тлехъагъа, юха тлавода из
Гайре Фирюзайна. Аспирантуре
из длаэца везаш хинна саг венна
хилар. Иштта чакхдаьлар Илман
наькъаца дувзаде Гийрта ваха-
ра наькъа такилг. Гийл-тохкама
институте а, мехтохкама музею
а ихар из, балха отта дагахъа.
Длаэцаргва оале а, длаийца боа-
лаш бацар. «Из-м доккха хлама
дар хьона!» - цецувул цох хланз а
Чуранакъанвар, дуккха шераш
даьнначул тлехъагъа. Лоаман юр-
тарча, Жайрахарча интернате
завуч веза аьнна хеза, цига ваха
лаьрхлар цо бухсоцаш. Цигар-
ча директор аьнна хиннад, «со
даводаш ва, хьох директор хьа-
вергва вай». Цу гьулакха разва
вар къона хьехархо, амма эскаре
амал де деза ха тла а этта, Даь-
хенна ший декхар дладала ваха
везаш хул.

Из тайп-тайпарча моттигаш-
ка цъхан шераш амал деш хул,
цъха минот зехъа дла ца йохий-
таш, цига яккхача ханаха а бизза
пайда эц цо. Чите а Забайкалье
а кхоач из, чакхийоаккх авиаце
зламагъа болча болхлой ишкол,
цигара лу цунна самолёттех а цар
моторех а вола механик яха ди-
плом. Вуз яккхарий бокъо яр,
эпсарий курсашка 2 бетта деша.

Бухсоцаш, зламагъола лейте-
нант волаш, цлавоагъа эпсар. 1973
шера Шолжа-Галий тла хиннача
митинге къамаьл дарах, хьалха
хинна директор длаваьккхавар.
Интернате керда кулгалхой
бар, цар хьалха хиннача зувуча
балха тла длаэца тиганзар бьухо.
Судага гьолла меттаотта венна-
вар из, бакъда воккхагъолчолча
веший хьехарах, мугларерча хье-
хархочунгара юха дла а вола-
венна, цига парте мугларашка
ваха лаьрхлар цо. Парторг хин-
нача эрсий кхалсага-географ а
могавеш тешал а язъаб, парте
мугларашка отт жайрахо. Пар-
тийни билета кьалха кулг яз-
даьр вар цу хана Наьсарен кха-
лен партена хьалха лаьтта Бека-
накъан Мажита Серажди. Юр-
тарча ишколе къахьегаш хул из,
1972 шергара длаволавенна 1976
шерга кхаччалца. Парте лак-
харча ишколе ваха велча, из а
юха чакхдаланзар. Галгъай мет-
тала язде хало дале а, «Сердало»
газета редакце юрбоахама
отделе балха вода Мухтар. Цу
хана цу отделе къахьегаш хин-
нав Малсаганакъан Рашид, Ха-
матхананакъан Мухьмад. Шин
шера цига а къахийгар. Мух-
тара болх баьча Шолжа-Галий
тарча «Кепайоазон Цагъа» 8-ча
гъага тла бар цензораш. Цига
галгъай къаман мотт ховш вола
болхло везаш хиларах, цу балха
хьех журналист а коммунист
а вола зламига саг. Из ха дика
дагайоагъа сона. Шоай къаьстта
кабинет а йолаш, цу цу болх беш
вар ялх саг. Кулгалхой кхы а ши
саги эрсий бар, ши нохчо вар,
галгъай цензор ца вар - Чура-
накъан Мухтар. Уж ца хьожаш
эфире длаьха йиш йолаш яцар
массадолча метташца кийчъ-
яь ца телепередача, радиопере-
дача, арадалацар газет, книжка,
журнал. Цар мухъар а язъаб кулг
а хила дезар дувчача йоазош тла.
Вайнахъа саг цлаккха оттавацар
цу балха кулгал де, цох тешам
ца хеташ. Из моттиг ювзаенна
яр цу хана хиннача КГБ балха-
ца. Мехко къайлагъа лоаттаду
цъаккха хлама (секрет) чакхда-
лийта бокъо яцар цар. Цу тайпа-
ра хлама нийсделча, редакторга
дладоаккхийтар из юкьерга. Ло-
ацца аьлча, цензура яр-кха из.
Цу дешо деррига шийна чуло-
ац. Ценхашта моттиг яр, цунца
бегаш бе йиш йоацаш. Уж бал-
хара чуболхача хана, наларах
боаллача, юккъегъолла тай чак-
хдаьккхача пластилина тла му-
хъар толадий болхар, из нил хьа-
елле, цу сахьате зувш хургдо-
лаш. Ценхашта моттиг яле а,
бегаш-м беш хулар царца був-
забенна а. Цензорий хьаким
волча эрсечун оамал яр, ше мич-
чачъа кхетаче, обкоме е кхьча-
хъа водаш хилча: «Ну, я поска-
кал», - оалаш. Из бахъан долаш,
журналисташта юкье «говра
тла вагъар» аьнна цли длаьхар
цун. Цар болх беча моттигера
ши глат Юкълвалъла, «Сердало»
газет дар 6-ча гъага тла. Цкъаза
редакце воагъар цъхан хана ук-
хазе болх баь саг. Цъхьаца бай-

таш йийше, къамаьл дийя, къо-
нача поэтий вахарах, кхолламах
хьатте длаводар. Ше ешаш хин-
нача байташта юкье, цунна эгга-
ра дукхагъа езар я аьнна хетало-
ра сонэ селий поэта Гамзатов Ра-
сула язъе стихотворени. Пуш-
кин Александра «Кавказа есар»
яхача йоазонцарча мугларашта
духъала язъе яр из. Эрсий поэта
аьннад:

«Смирись Кавказ: идёт Ермо-
лов».

Хлаьта Гамзатовс цунна ду-
хъала аьнна дешаш дешар Мух-
тара, уж дезаенна вар из:

«Не Русь Ермолова нас поко-
рила,

Кавказ пленила пушкинская
Русь».

Цу хана тхона хацар Мух-
тар ше а байташ язъеш волга.
Из гучадоал дуккха тлехъагъа.
Цлаккха вайнахъа саг хиннава-
цар цензорий балха кулгал деш,
хьаким инфаркт хинна дарбан-
че кхьача, цун декхараш кхо-
ачашде оттава Мухтар воацар.
Бларчца цли йоаккхаш хилча, цу
хана из вар Кепайоазонца пач-
чахьалкхен къайленаш лорае-
ча урхаллен кулгалхочун дек-
хараш кхоачашдер. Ах шераш цу
бехктокхамеча дарже лаьттар
вай мехкахо, цул тлехъагъа хьал-
ха санна воккхагъа волча цензо-
ра болх беш хилар 12 шераш. Цу
заман чухъа лу Чуранакъан-
чунна «Нохч-Галгъай АССР
культуран гьорваьнна болх-
ло» яха еза цли. Цъха эшам а
хул цун вахаре, цига къахьеге-
ча хана. Бларгса дикка кьалдус
цун, сов дукха кепайоазонга
хьийже. Дукха ца говш, йолалу
мехка перестройка, шоай безам
белла дош ала мукъа бил мехкара
нах. Плаккха эшаш хилац цензу-
ра, цун болх цигга кхоачалу. Та-
ханарча мехка Кергтерча закона
тла - Конституце тла длаьздаь да
«Россе цензура яц».

Хувцалу республикере
лаьдал, коммунистий гьулакх
тлехъашкадаьлча, «Чеченингуш-
гьулакх» яхача коммерчески
Центре къахьеге цо, цигарча ре-
кламан даькъе а цъхьаца това-
раш дла-юха хувчача а болх бе
безаш хул. Масала, республи-
кере мебель араьхара чудаьха-
ча аьшкаца хувчаш нийслора,
иштта кхы длахо а. Республи-
кан церагъа даька лаца ухар
тайп-тайпарча ярмаркашка. Цул
тлехъагъа, цу центра чуйоагъаш
«Кечал» яха зламига предприя-
ти хьаелл цо Наьсере. Шолжа-
Галан промышленноста това-
рарш докхаш, наха юкье доар-
жадеш яр из моттиг. Уж яр «Це
жов» яхача а кхьча а предприя-
тешка хьаеш хинна боахаме
эшаш йола хламаш, тенташ, кхы-
дараш. Длахо из даькъа лаца дезаш
вар къонача Галгъай Республи-
кан кепайоазон министр харжа
дагахъа длаьхоча яхье. Цига
тлехъависар. Юххера а, из хьожавир
лоаман Жайрахъа кхале
хьаеллача «Аьрзи» яхача берий
унахцено тоаче лагерга хьа-
кималла. Цун юххьанцара болх
хьабалаб, ди тлехъа кердада-
раш юкьекхувлаш, берий вахар
сакьердамегъа деш хьавера из.
Цо берашта Юмайора цъхьаца
байташ, иллеш, керда ловзараш.
Цу хана цо длаболабача новкъа
йолаш хьайоагъа из лагерь тахан
а. Масала, цо дагаийиха язъий
бераша длаоалаш йола укх тай-
пара «Аьрзе» гимн-байт:

«Дала низ лулба вайна, бераш,
Сакьерда, Имерза, заггъе
делаш.

Тарлой, харцахъа а ца лелаш.
Хила иманаца, эздий,
Лораде галгъай къаман сий,
Равза хургйолош «Аьрзи».

Салала даьхкача бераша да-
гахъа Юмаеш хинна уж бай-
таш цо эрсий а галгъай а мет-

тала язъий. Кхьча тайпара чу-
лоацам бола муглараш а язъаьд
цо, царна юкье да галгъай къа-
мах, замах, адамий гьулакхех,
безамах дарах. Литературан
критик хинна Малсаганакъан
Або дийна волча хана, цунга
длаьхекх хиннай поэта ший
байташ. Уж йийша а йийша:
«Цкъаза топ санна долаш хул
шода а», - аьлар йоах критика.
Байташта юкье дика муглараш а
да, яха маан хинначох тара да
цун дешай.

1999 шераш хьайийллача «Аьр-
зена» цъхан шераш доал даьчул
тлехъагъа, хьакимал цо длау
Аххасаганакъан Маремага,
тлаккха хьакимал кхоач цар тай-
пан сагага Чуранакъан Ма-
динайга. Ше цун гьонча волаш
хьавоагъа из. Цу хьакъехъа Мух-
тара йоах: «Белгалдаккха деза,
«Аьрзи» яхача ДОЛА доал деча
Чуранакъан Джамалдий Мадина-
нас ший болх толамца длаьхош
хилар. Цунна хайнад хьаькьал-
ца вшагъагъола болх бе ховргдо-
лаш йола къахьегамхой тоаба.
Цудухъа бераша, шоаш салела
цладолхаш, ладика ювцац лагер-
ца, цар оал: «Кастта гургда вай!»
Уж дешаш хетадаь да цига болх
беш болча белгаларча наха: Чу-
ранакъан Томайна, Жандара-
накъан Абубакара, Имгожанакъан
Иаддала, Овшанакъан Ша-
мала, Мергой Адама, Дахкила-
накъан Адама, Цисканакъан
Аюпа, Осканакъан Баширай
Бахъаудинай, Юахарганакъан
Лизайна, Кхоартой Залинайна а
Зулихана а, Булгучанакъан Ри-
тайна, Багаевгъар Заремайна, Бе-
канакъан Мухьмада, Иленаь-
къан Ибрахима, кхьчарна».

Мухтара шийна а хетадаьд
бераша дег тлара доагъа, бар-
кал оала дешаш. Масала, Совта-
накъан Ясминас язъаьд: «Эг-
гара дикагъа ва Мусе Мухтар».
Кьалгъола ларбий меттала кулг
язъаьча бера язъаьд: «Хьамса-
ра Мусе Мухтар! Хьо тхона эгга-
ра дикагъа вола хьехамча хинна
лаьттар дуккхача гьулакхашка.
Хьа сий де а баркал ала безам
ба са. Аллаха воахаволва хьо
тхона. Даькъала хилва хьо!» Сул-
тиганаькъан Дианаси Романова
Софияси язъаьд: «Баркал хилда
хьона! Наьха мотт ховш, вахар
дезаш, Имерза хиларах. Тхона
деладалар тел ла, тха денош хоз-
деш. Хьо хьаькьал долча, сакъ-
ардаме хлама дезача интелли-
генце викал ва. Хьо «Аьрзе» ва-
харцара хувца йиш йоаца саг ва.
Баркал хьона цлаккха а».

Мухтара болх беча лаге-
рах шийх массехк дош аргда
вай. Лакхе белгал ма даккха-
ра, из йола 27 шу да. Цун фуса-
маш я лоаман Галгъайчен эгга-
ра хозагъа йолча моттиге. Цига
шера 300 маьлха ди хул. Юх-
хьанца из лаьрхлар яр 200 сага,
бакъда керда цла хьалдаро таро
лу хлара сменах 450 бер тлаэца.
Лагерь эрагаьккха тоаяьй
«2010-2016 шерашка Галгъай
Республика вахара-экономиче-
ски дегъакхувлара» йолча про-
граммах. Берашка салалийта а
дегъадоаладе а мел эшар долаш
да цига: пхезза кхача балар, дий-
нахъа наб яр, низ а хьаькьал а
дегъакхувла ловзараш. Иштта
долаш да воркаута мел эшар:
турникаш, спортивни хенаш,
шведски лоамеш. Йолаш я тре-
нажъерий зал, бийлла бассейн.
Республикан чухъа а гонахъар-
ча мехкашка а экскурсеш ю. До-
взийт къаман шира вахар, мехка
истори.

Чоагъа сакьердам баьнна-
бар сона Мухтара ший балха-
ца дувзаденна дийчача массехк
хламах.

Лагера юхе лувкхера ба,
лаьржача лоамах боаллаш. Цу-
духъа чоагъа аьнна дош, юхао-

ал цо. Нагахъа санна бер даь ди
хуле, 300 озаца ерригача ла-
геро цун цли яккхе, даькъала-
дувчаш хиннад. Бераша чоагъа
Юмадаь хиннад из гьулакх, лувк-
херо из юхаоалаш хиннад. Шоаш
аьннар лоамо юхаоалаш хезача,
хьатлавенача цъхан зламигача
кьаьнка аьнна хиннад:

-Воти, саг Юхоававь ла цу лоа-
ман тлехъашка?

Мишта вусаргва из хьахезача
вела ца луш.

Шоллагъола моттиг я
галгъай меттаца ювзаенна. Цъха
кьаьнк хиннав даим эрсий мотт
бувцаш, влалла галгъай меттала
ийст ца хулаш:

-Галгъа вий хьо? - хьаттад
Мухтара.

-Со россиянин ва, - жоп ден-
над бера.

-Дерригаш а да вай-м росси-
янаш, къамах малав хьо? - хьат-
тад юха а.

Тлаккха а аьннад кьаьнка:

-Со россиянин ва.

-Мичаьхара ва хо? - хатта
дийзад россиянинга.

-Город воинской славы - Мал-
гобек, - аьннад юххера салала ве-
начо.

-Галгъа ва-кх хьо тлаккха.
Галгъай мотт бувций ла цлагъа?

-Бувцац, дас-нанас шоайла
бувц галгъай мотт, соца массаза
эрсий мотт мара бувцац.

-Хланз ла сонэ дош дала деза,
лургдий ла сонэ дош, аз яхар
дергда аьнна? - хьаттад лагерга
хьакима.

-Лургда, - аьннад Магъалбика
зламигача вахархочо.

-Дикка ладувгъалахъ. Хье
цлакхъаца, цлагъа длачуоаллаше,
аргда ла: «Папа, мама, укх цлагъа
соца галгъай мотт мара ма був-
цалуш! Аргдий ла?»

-Аргда, - аьннад кьаьнка,
наьна мотт ха безилга кхийтта.

Цу тайпара бера дег тла бода
никъ лаха ховш, царца та ховш
саг ва «Аьрзи» яхача лагерга на-
чалника гьонча Чуранакъан
Мусе Мухтар.

Духхьал вайцигара бераш
иха лац цу лагере, цига салолаш
хиннад Иваново яхача шахъар
тарча Интерцлагъара бой, Запо-
рожски областера, Херсонера,
Курскера, Габартой-Балхарой,
Къарший-Черсий, Нохчий респу-
бликашкара бераш.

-Хланз со воккха хиннав, -
йоах хьатладоагъаца шераш 80 шу
дузаца Мухтара, хетаргахъа укх
шера аз аькхи цига болх берг-
бац. Цул совгъа, во! а ва со ше
волча длавахаш.

Къахьегам ветеран тахан
вахаш Майске ва. Цун фусам-
нана я Осканакъан (Леймой)
Амира Марем. Цо мах беча
наьха техникум яккхай, болх
беш хиннай консервни заво-
да дигустационни зале. Мухта-
рей Маремеи кхоь дезалхо ва:
воли ши йоли. Воккхагъар Руслан
ва, тлаккха Зарема, эггара
зламагъа Элина я. Во! МГСУ як-
ккха, болх беш хиннав Малай-
зе, Москве, Дубае, карарча хана
Саудовски Араве Даммам яхача
шахъар тла къахьегаш ва. Заре-
ма а экономиста дешар дийша
я, маьре яха, кхоь дезалхо кхе-
веш йоалл. Элина хлетта эконо-
миста дешар дийша яьннай вай-
цига. Галгъай эрсий метташ
харал совгъа, ларбий ингалсийи
метташ дезаденна а Юмадеш а
я. Даар говза кийчде ховш а я
Элина, цо вь торт йи саг, дук-
кхача хана цун чам биц ца луш
хул, йоах.

Кхы а дукха дар са Мухтарах
дувца, хлаьта а дийчачо а цун ва-
хара никъ газет дешарашта бов-
зийтаб мотташ ва со айса. Дезт-
къа шу гаргга даьннача цунга
ала лов, кхы а дезткъа шераш ва-
хала хьо, могаш волаш, хьай де-
зала ираз а гуш.

Авареш дукхагIа хIана хул?

МугIарерча вахархочун уйлаш

Гарчакханаькъан Сали

ПалгIай Халкъа Гуллама хьалха ше къамаьл деш, укшера бекарга бетта МВД моттигерча министр Котов Владимира белгалдаьккхар; 2025 шера накъашка вайцига нийслуш йола ДТП 10% дукхагIа хиннай, хьалхарча шерашка хиннарел, аьнна. Цунца цхьана цо хьоахадир аварешка 44 саг венна хилар, 300 совгIа сага човнаш еш моттигаш нийсьеннилга. Бераш юкье долаш йола авареш а хьалха санна йоацаш, дукхагIа нийслуш хиннай соаха.

МоллагIа мугIарерча сагага а уйла яйташ къамаьл да министра ший докладаца даьр. ХIана лакхлу аварей тарых вай мехка, лох а ца луш; хIана бов накъашка хIанз а вахар довзанза бола кагирхой а бераш а; хIана лорабац вай воай машинаш чу чухайша кIайбенна къоаной? Дукха да уж хаттараш. Цу хаттарел а дукхагIа да авареш еш хилара бахьанаш. Цу хьакъеьхьа сайна хетар ала а сай мехкахой кIезига мукъагIа хатарех лораба а лов сона укх йоазонца.

Эггара хьалха са белгалдаха безам ба, зIамига волаш бокхийча нахагара сайна хеза дешаш. Цар каст-каста оалар: «Адамал дукхагIа машинаш йолаш, зама йоагIаргьа вайна». Цу хана тешацар цу дешаех, цхьа фьалг, фантастика санна хIама хетар цох. Тахан бакъ хинна дIаэтгIад цар мел яьхар. Хьалха вай шахьарий урамашка нагахьа мара гучаялацар машин, юрташка-м бIарчча дийнахьа 2-3 машин яйча а тамаш йора. Цудухьа авари яьй, саг веннав, лозаваьв яха дешаш геттара кIезига хозар. Даьсса латгача урамашка дукка паргIагIа лелар водителаш, цхьа геттара чоалхане хIама ца нийделча, хатар хилацар. ХIанз, бокхийча наха яьхача тайпара, машинаш адамал дукхагIа я. Дукха гаьна ваха а везац из иштта долга ха безам бале. Наьсарерча Муталанаькъан Хь. цIерагIа урам тIагIола делкъинга хьалволавелча, адамал дукхагIа машинаш гургьа ара. Iуйрийна 9 сахьат далале Магасе хьалчу мел йода машин а, ара гуш долча адамал кхозза дукхагIа хул. Таханара вай зама я къоанноша моцагIа йийцар.

Денгара ди массаза дала дукхагIа хинна мара, кIезиглуш яц вайцагара транспорт. ВIалла ювцаш ца хезача тайпара дукха а бе-бе а я вайцигара машинаш, уж хьакхийлай кхьча паччахьалкхенашкара, Россе мехкашкара, гонахьа ядача Кавказа миингашкара. Машинаш йоккаш латт базарашка, урамий йистошка, тIа мел кхьача каьхаташ хьалдетташ, ин-

тернета чу гIолла кхайкаеш. Уж дукхагIа хиларга хьежжа шерлуш е дукхагIа хулаш дац вайцигара накъаш, уж шерде а кердадараш Iодахка а моттиг йитаяц къаьстта шахьарашка. Готта я машинашта вай урамашка, цудухьа вIашкаетт машинаш, дIахьекхалу, цIенна машин чIормаяьккхе, бат е оагIув бохабийя Iоотгаю. Цу юкье нах бовш йола моттигаш хилар геттара вас еш да моллагIа дикача сага. Цкъаза уйла йосс керта чу, из сурт бIаргадайча, кхы а 20-30 шу даьлча фу хургда-хьогI вайцига, хIанз санна машинаш хьаяржаш хуле? Дукха ха йоацаш, цхьан гIулакха ваха, Наьсарерча наьха коа нийсвелар со. Ший-кхоь машин латтар цу коа, кхьа корак хIама техаца аравоалаш саг вацар. Юххера, хьаара мел баьннараш кхалнах бар. Аз-м хаттанзар уж машинаш лелаераш малашб, вай заман чухьа кхалнах а дукха лел накъашка. Уж Iомабеш лела инструктораш каст-каста гу шахьарашка, уж ба кхоана машин эца кийчлураш. Иштта хьаяржаш, дукхагIа хулаш я машинаш, уж дукхагIа мел хул авареш а дукхагIа хул. Цу тайпара да, сона хеташ, аварей хьалхара бахьан. Из бахьан ха дIа мел йода дегIаухаш хилар мара, лаьгIденна, кIезигденна дIадаргдолаш дац, нах машинаш тIара Iо а баьнна, гIаш лела бола ца лой. Цкъа цар тIа багIа Iемараш IоаргIа аьлча, теша хала да.

Машинаш даим тоттаенна, пIелг миссел, цIоз миссел лелаш хул вай керттерча а кертера доацача а урамашка. Дукка нах цхьацца гIулакхаш кхоачашдеш лел царца: цхьабараш балха дIакхача гIерт, вожаш сагота эшаш дола хIама эца арабаьннаб, кхоалагIбараш моллагIа цхьа муьх йийца болх, царна юкье хул нах кхувла Iаьдала автотранспорт. Амма вIалла гIулакх доацаш, хозахета машин хехка арабаьннараш а кIезига нийслуц царна юкье. Уж шоай цIагIа совцаре а, кIезига-дукха гIойле хургьар накъа баханза ца боалаш арабаьннараш. Дукха ха йоацаш республикан вахара Iалашо еча моттиге ваха везаш, Н. ХрущIова урам тIа нийсвелар со. Цхьа ткъаьх метр сона хьалха, чархех Iаьржа кIур дIаухийташ, уж лаьтга гIолла текхаеш, даггара машин хьувзаеш ва цхьа водител. Цу чу вагIар воккха саг воацилга-м шаьра ховра сона. Таккха со волчаьх Iолаьллар цо ший иномарка. «Фу леладу Iа?» - яхача хьисапе кулг лоста-дир аз чувагIаца зIамигача сагага. IотIех а ийккха, тIаккха юхакъайза, сона юххе соцайир цо машин. Чура Iоваьлар.

-ЗIамига саг, - аьлар аз, - хIанз Iа леладер леладеча наха вай исташа доаха сардамаш дIахозаре, из хIама укх новкъа

кхостадергIацар Iа.

-Фу даьд аз? Сага новкъа мичад аз леладер, - йоах водител ва яхачо.

-Ай, мишта дац из сага новкъа?! Хьа машинага уха цIогIа, хIанз мара Iуйре мича хиннай вайна. Новкъа болхарашта а унзара хIама ма дий Iа леладер. Деррига дIадаьлча, цу машинаш кхом хетаций хьона? Ма лела иштта.

-Мегаьд, кхы леларгIац со, - аьлар зIамигача сага. Ше харцахьа даьр кхетаде хар а хьакъал да. Цудухьа из зIамига саг кхийтар аьнна хет сона, ше леладер хоза гIулакх доацилгах. ДIауйла ел оашош, гIулакх долаш мехка столице араваьнна лелаш саг варий из? Сога хьатгача, цхьаккха гIулакх долаш ваьннавацар из ара. Из моргаш бIаьш а эзараш а лел вай накъашка аьлча, харц хургдац. Цар дикка готтаду паргIатта дIа-юха гIолга.

Укхаза цхьаккха цхьа масал доаладе лов сона. «Сердало» газета редакцна юхе я Наьсарерча культуран цен хьалха улла дукха йоккха йоаца майда, «Вежарий» яхача кафена уллувра яьсса моттиг. Цхьадоьлча дийнахьа цига, цIе цIогIа ухийташ, кхестаеца машино, бокьонца хьаь чу бурув кхестадеш санна хетадолийт, хьа дегIаца мел йола нерв хьаьхою. Цига номераш йоаца машин кхостайийя, кхостайийя, чIоагIа газ толайийя, дIаьккх из. Вий из, гIулакх долаш араваьнна, машин хехкаш лела саг? Цхьаккха гIулакх долаш араваьннавац, дукка нах тIалагIача моттиге ше эгIаваьлга дIахайта араваьнна саг ва из. Цига кхьайиь оагIорахьа машинаша гола тохаш, дIаласташ моттигаш я. Хьал-Iо йоагIаца кхьча транспорта кхерам тувс цу сага, новкъа паргIата дIабаха битац.

Цхьадоьлча деношка Iам болча йоаллача останове латта везаш хул, балхара цIавадача хана. Цхьа во муьх бетташ, газ тIаеаш хьалйоагIа Iамага кхаччалца машин, го-баьккха «Барта майда» йолча

юха IотIайода. Шозза а кхозза а боаккх цо цу тайпара го, ший машин во цIогIа дегташ йолга дIахайта гIертташ. Цунна шийна хоза хете а, кIаьдбенна, бIарчча дийнахьа балха баьхка цIаболхача наха дезалуц цу тайпара эгIаьд тата. Вий из саг гIулакх долаш араваьнна? Вац. Дукха ха йоацаш, шоай машинаца Iам чу баха мехкарий барий доккхача гIулакха арабаьнна лелаш? Бацар.

БоккхагIацар бIаргIакха беза, аьнна, хет сона шоай коара дIайода машин сенга, малагIа гIулакх ийца йода тохкаш. ТIаккха, йоазонхо-чо ма аллара, «вордингаш санна дIахехкаргьац машинаш» гIулакх доацаш. «Машин, - аьлар цхьан водителя, - Дала хьаденна совгIат да». Из харц ва ала йиш яц, цхьабакъда цхьадола совгIаташ модз хьадеш, цхьадараш дохьаж дегташ леладу наха. Дала сага вахар аттача даккха денна совгIат да машин, цудухьа наха зуламаш деш леладе мегаргIац из. Цу тайпара да авареш еш хилара аргIанара бахьан. ГIулакх доацаш ара ма дувла, ишта а лела готта долча накъашка!

Цхьабараш ба шоашта машин лалла ца ховшшеь арабувлаш, новкъа лелара бокьонаш ца йовзаш. Дукха ха йоацаш «Барта майдангара» Iам болчаьх гола теха хьалберзаца саьн тIа латт со. Цига сувц базар тIа мел уха «газелаш», автобусаш. Цигга ший машин Iо а оттаяь, ший гIулакха дIавахар цхьа зIамига саг. Накъа йисте оттаяьларе а хIама дацар, ах накъ тIа дикка дIатIайоалаш оттаяьр из.

-Хьаьжал, - аьлар аз юхе латгача кхалсагага, - Iа цунга хIама дIаоале, раьза а хургвацкх из.

Дикка ха яьккха, юхавоагIаца водителга аьлар аз:

-ЗIамига саг, хьона новкъа ма хилалахь, аз иштта аларах. Из машин ах новкъа йолаш во оттаяьй Iа, ер санна йолча моттиге.

Велавенна аьлар цо:

-Ший-кхо ди мара дац аз машин ийца. Кхы оттаергьац аз.

Сона хац из зIамига саг мала вар, цо мичахьа болх бу, из дика ва е во ва. Цхьа хIама хов сона, шеко йоацаш, цо накъа бокьонаш толхьяь хилар, саца йиш йоацача машин Iо а оттаяь, из дIаваха хилар. Иштта мегаргIац. Сецаца автобусашта а; хьалтIабувлача, Iобувлача наха а новкъа хул цу тайпара хIама. Из санна сецараш дукха ба вай урамашка, цар а дикка чоалханедерзаду новкъа лелара гIулакх.

Цхьайола машинаш еха хул. Царца муьхха а мегаргIац шахьара юкьеваля, шийна бала баь ца Iеш, наха а бала бергба цо. Цхьан дийнахьа Сурхо тIарча 9 шера дешача ишкола наIарга латтар со. Кен чу оалача оагIорахьа хьаьхка Iойодар цхьа кIай «Жигули». ЦIаьхха, цун хьалхашкара цхьа чарх, машинацара хьа а къаьста, новкъа гIолла машинал хьалхайккха Iо а яха, дехьарча ор чу сецар. Нагахьа санна из шахьар тIа нийсденнадаларе, цо е саг лозавергвар е кхьча машина айп дергдар. Фу бахьан долаш? ЛерттIа дIахьажа беза шоаш тIабагIаца транспортага, кулг тоха деза каст-каста, чарх чIоагIа йоаллий, даьтга Iоухий, газа хьаж йоагIий, глушитель IойожаргIолаш йий, тормозаш болх беш йий тахка деза. Иштта тешамерIа я наха юкье лелаш.

Дуккха моттигаш нийслу, машин лалла бокьо йоацаше, цу тIа IотIахайя саг лелаш; из лерттIа хахка цахарах зулам хьадеш. Шофера курсаш яханза волча сагага ко дIаденна, цунна уллув а хайна базар тIа, тика тIа, е захалашка мишта вода, къаьстта а нускал доаладе замелха мишта вохийт цу тайпара саг? Цо-м дунен чу цIаккха дицIургIаца зулам хьа ма дергдий. Дешанза волча сага машин дIайолаялийта, соцае, дIаерзае, хьаерзае, юхалалла ховрг мичад, дийшача сага санна. Из дIайача хьалса-

га, болх бе йолаялийта ховрг мичад. Духхал длааьллага доалаш дац гулакх, из ехача цун «лазар» довза ма дезий. Хетаргахьа, авареш яра бахьанех ца да, дийша киса йоакш праваш йоацаш, арабувлаш лелар. Къаьстта берий доалахьа йита мегаргьяц машин. Блаьзза из длааьлча, цох лергхеташ бац цхьабола дайноаной, «хитлоара» машин лалла lo а хоадий, де цадзар хьадайт. Новкъа гюлла нийса лелар, бокьонаш лораер а витац цу тайпарча наха, цунна кач ца болхаш.

Бокьо йоаццаше машин лалларал совгта, кхы а сиха лела безам болаш хул цхьабола водителаш, царна юкье нийслу къаьнабараш а къонабараш а. Цкъаза гуйре хинна дукха ха ялале, баьссача новкъа батамаш йохаяь латташ хул теникаш санна хоза, дукха мах бола машинаш. Астагфируллах! Ма тамашийна хлама да баьссача новкъа влшакхийтта, сов члоагта машинаш йохаяь! Влшакхийттайе а, ишттал йохакергьяцар сиха баькхабеца-ре. Iаьдало оттабавча боарамал геттара тлехбаьлча хьахулар да из. Цкъаза нийслу влалла хьалхалелха йиш йоацача гюлла машинаш чухеккаш: аьттехьара а, аьрдехьара а, готгача тлаь тла а, шоай йоацача оаглон тла бувлаш а. Цаккха дагадохац цу наха, зулам хила тарлулга. Керта дика влштлехьа боацача наха, психиатр волча хила безача унахоша мара дергдац цу тайпара хлама. Водителаш берригаш лорашка чакхбувлаш бале а, царна юкье нийслуш ба нерваш дика йоаца нах. Масала, моллагта цхьа машин шийл хьалхайоале, цунца яхь лелае, боккхача новкъа ваьле, халхавоаларгах машин хекха волалу цхьавар, из мел кхераме да дицделе. Хьан аргда цу тайпара саг могош ва; керта влштлехьа ва, аьнна. Цкъаза нах чубагта транспорт а хоакш нийслу цу кепара, ше бугаш болча нахах, цар кхерамзленах бола бектокхам бицбеле. Нах кхувлача водителаш кертгера декхар да, уж маьрша цакхоачабар. Цкъаза чубагта нах бургац санна гландаш тлара урагкхувс, сиха йоддашехь новкъа ядача бордюраш-та машинаш тлехкхувсарах. Цу гулакха сомал еш хила деза Iаьдал ше а, тлаккха авареш клезигагта хила тарлу. Хьаяькай алаlexь, еха е йохаяь автобусаш латт вай транспортни предприятия боксашка а коа а. Цхьадолча даькье царех бахар водителий болх ба. Автобусаца авари еш вола водител ма хулла гаьнагта лоаттаве веза юкьарча транспорта.

Цу геттара сихача «боларга» Iемача водителаша шорта даводар а витац, тлехьара тла сигнал етташ, длавоалале, яхаш. Накьа бокьонаш лора-

еш, боаггача боараме сихалца водар вита, ма етта цунга сигналаш, ма е цунна яппараш, даьна а нанна а бехкаш. Иштта лорае хьалха йодача машинаца хила еза юкьера юкь. Дукха ха йоацаш (цхьа бутт хьалха) массехк машин латтар Наьсаре Iочубоаггача трасса тла йохаяь. Хьалхарча шинне авари яьй, тлехьа тлаьоаглар юкьера юкь лорацаярах царна тлакхийттай. Цкъаза накьа йистеглола болхача нахаца хила еза юкь а лораяц водителаша, глш водачунна е кизга тох, машин сов члоагта юстара лелаярах, е хаьн тлехк кагью, саг вувш а моттигаш нийслургьяц ала дац. Сухал дика яц, иштта дика яц юкьера юкь ца лораеш лехка машин а.

Хьалха хиннача водителех тара бац таханарбараш. Уж къаьнабараш дагабоагта сонна. Масала, вай АТП болх беш вар Гаьгенакьан Мухарбик, Газданаькьан Ахмад, Дзортанаькьан Муса, Оздой Муса, кхыбараш. Уж нах кхетадеш бар пассажирий кхел, уж автобуса тла баггача хана, шоай кара йолга. Цудухьа шорта, нах лорабеш, машинаш дика лелаш чакхбаьлар. Тахан а ба цу тайпара водителаш. Масала, нах раьза ба Сурхо тла ухача Тоачанаькьан Закрилаи Яхьийнеи, Буро кIалха ухача автобуса водителаш Мержой Закречоа, Магасе ухача Иленаькьан Мухьамада (Хьасана), Гаьгенакьан Мовсара, Цхьорой Мухьамада, кхычарна. Берригаш иштта хилча, хетаргахьа, авареш клезига хургьяр. Машин аьшк я, из хьаькбалца лелаечун аьттув боал накьа безам тIаоза, баркал а маьл а баккха.

Цхьадолча даькье авареш-та бекхе ба республикан бахархой, къаьстта юрташкарбараш. Цар шоай доахан, жа, говраш тIахьожам боацаш ют хийла. Цох доккха зуламаш доалаш моттигаш нийслу. Масала, говр духьалгэккхарах, из машина чу хьалхарча кизгах хьачуежа велар Сурхо тIара зIамига саг Меданаькьан Рашид, Экажкьонгий-Юртаи СурхотIени юкьке новкъа нийсьенна говр массийтта метр дIаяхийтаяр тIакхийтгача машино. Цхьайолча хана новкъа лелаш хул тIахьожам боаца жа, доахан. Царна хлама дой-м да гучаваргва, царех пхьена мах бехаш. Из хургдоацаш, шоай хьайбаш бIарглокхаш леладе, тIаккха шоашта а наха а бала бергбац оаш.

Цу тайпара, аварей бахьанаш дукха хила тарлу, царех да корта бохабу малар мелар, салела е наб яь воацаш машинаца аравалар, иштта кхы дIахо а. Вай воаш да дукхагIча даькье аварей кертгера бахьанаш. Из диц ца деш хила, цо клезига меттадоаладе мег вай, шийла хи ведар тIамохкайича санна.

Вlалла а ха кхоачалуш доаца бакъдар

Дзурдзукех дола исторически кино арахийцар вай мехка

Гаьгенакьан Марина

ПалгIай истори, культура, оамалаш, даьшкара хьакхачьа беркате Iадаташ, даьй никъ бовзийта члоагта дика хлама дагалаьдар мехка. Республикан Ди дездеш, хьокхаш дар вай мехка, «Лоамий оамалаш: Дзурдзукаш - сийдола тIемхой» яха исторически исбахьален кино.

Моттигерча журналисташца хиннача пресс-конференце режиссёр волча Угурчанаькьан Адама белгалдир, из кино вай овла бовзийташ долга.

«Кхувш латгача къонабарашта шоай истори книжкашка гюлла доацаш, Къилбаседа Кавказа лоамий оаламашка, бокьонца гуш долча хIамашка гюлла довза деза», - аьлар Адама.

Кино оттадаьд, исторега диллача, бокьонца хинна хIамаш керте увттадеш. Дзурдзукий лаьтгашка татрий-маалой цIоз чуIгергача хана хинна хIамаш да кинос гойтараш. Бларччача

къаман вахар да вайна цига гур. Ураотташ латгача къонача тлехьено масал эца дезараш дукха да цу юкье. Тхьоврача хана денз, вай даьша лакха лоархIаш хинна гулакхаш, оамалаш йовзийташ болх ба из. Шоай даьй никъ сенах латташ, мишта хиннаб хар лоархIаме да къонабарашта. Бера хана денз фу хьалхадохаш, малагта хIамаш Iомадеш хиннаб дзурдзукаш, ховргда царна цу кинога гюлла.

«ХIаравар ший моттиг лораше волаш; сий, яхь, денал яха хIамаш лархIарца къизала, харцонна духьаллатташ; из йоаржаерашца къувсаш, хьабаькхакб майралца цIихеза хинна вай даьй. Эггара халагта йола моттигаш латгача хана а, шоаш хьадахьа беркате гулакхаш lo ца доакхаш, хьабаькхакб уж», - дийцар кино доаккхаш хиннараша.

Режиссёра теркалдечох, къаман бокьонца бола низ герзах латташ бац, боаггача боараме, яхьаца ший Даьхе лорае харах латташ ба. Угурчанаькьан Адам

ткъо совгта йолча туркий исторически проекташка, иштта диь голливудски киношка дакъа лаьца саг ва. Лакха говзал, начIал дола нах шийна гонахьа гулбе аьттув баьлар цун, исторически кино тлехдика хургдолаш.

Кино арадаьннад, хIанз хьажархоша шоай оагIув хьаллацар мишта хургда хьожаш я цу тлехьа къахьийга тоаба. ХIаьта цхьа хIама да тешшаме бакъдолаш - бахархошта доккха совгIат хиннад цох. Иштта члоагта къахьийга даьккхача кинога хьажачул тлехьагта, шоай истореца, беркатеча Iадаташца дувзаденнараш геттара члоагта лораде хьожаргба, аьнна, хет къонабараш.

Вай даьй вахаре дукха хиннад доаккхал де мегаргдараш, хIаьта тахан кхувш латтарий декхар да, халача ханашка а тлехьа цар мел ца долийташ лорадаьраш дIаходоаьхар, боаггIаш бола лерхIам бар, ма дарра аьлча, деналца, майралца цIихеза хиннача даьй никъ бовзар.

«ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» ПРАВИТЕЛЬСТВА РИ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ КОРРУПЦИИ +7 (8734) 55-11-57, ЕДИНЬИЙ ТЕЛЕФОН СЛУЖБЫ СПАСЕНИЯ 112

СЕРДАЛО

Учредитель:
Государственное
автономное учреждение
«Издательский дом
«Сердало»

Главный
редактор:
Курскиева Х.А.

Адрес редакции и издателя:
Республика Ингушетия,
386101, г. Назрань,
Тер. Центральный округ
пр. И.Базоркина, 60.
Тел.: 8 (8734) 77-11-84
Бухгалтерия: 8 (8734) 77-10-85.

Газета зарегистрирована
Управлением Роскомнадзора
по Республике Ингушетия.
Рег. номер ПИ № ТУ 06-00033
от 16 декабря 2024 г.
E-mail: serdalo@yandex.ru
Сайт газеты: serdalo.ru.

Набор и верстка произведены
в компьютерном центре
ГАУ «Издательский дом «Сердало».

Время подписания номера
по графику в печать:
10 июня 2026 г.
Фактически 17:20.

Точка зрения авторов может не
совпадать с позицией редакции.
При перепечатке
ссылка на газету обязательна.
Письма, рукописи, фотографии,
рисунки не рецензируются и не
возвращаются.
Свободная цена

Газета отпечатана в издательстве
«Южный регион»,
с готовых диапозитивов
Адрес: 357600, Ставропольский край,
г. Ессентуки, ул. Никольская, 5.
Заказ № _____ Тираж: 2000 экз.

ГОВЬЯВЛЕНИЯ

Импортёры на месяц освобождаются от внесения обеспечительных платежей в СПОТ

Импортёры на месяц (с 1 по 30 июня 2026 года) освобождаются от уплаты обеспечительного платежа в рамках системы СПОТ. Переходный период устанавливается для товаров, ввозимых из Армении, Казахстана и Киргизии. Для Беларуси данное освобождение действует до 1 ноября. Соответствующее решение принято Постановлением Правительства от 29 мая 2026 года № 641.

Указанное освобождение позволит сделать адаптационный период к широкому применению СПОТ более комфортным. Таким образом, для ввоза с 1 июня импортёры должны будут только формировать документы о предстоящей поставке и получать QR-коды для последующей передачи перевозчикам.

Напоминаем, что с 1 июня запускается в промышленную эксплуатацию система СПОТ. Национальная система подтверждения ожидания поставки товаров регулирует ввоз товаров из стран ЕАЭС (Беларуси, Армении, Казахстана и Киргизии) автомобильным транспортом.

В рамках системы импортёры должны будут сообщать о планируемой поставке через информационную систему ФНС России (сервис заявителя либо по ТКС), внося в нее сведения о грузе и транспорте (при ввозе с 1 июня 2026 года), а также вносить обеспечительный платеж до ввоза товара (при ввозе с 1 июля 2026 года). После этого система формирует QR-код, который направляется импортёру. При пересечении границы Российской Федерации сотрудники таможенных органов проводят контроль валидности QR-кода, а также сверяют сведения, заявленные в товаросопроводительных документах, с документом о предстоящей поставке товаров.

Система позволяет контролировать импортёры из стран ЕАЭС товары до пересечения российской границы. Принцип работы СПОТ строится на минимизации рисков взаимодействия с техническими компаниями. Залог в виде обеспечительного платежа за товар по достижении им адресата и принятия товара на учет в дальнейшем учитывается в декларации по косвенным налогам, уменьшая обязательства по косвенным налогам на сумму обеспечительных платежей.

Внедрение СПОТ гарантирует добросовестным импортёрам конкурентное преимущество перед теми, кто пользуется серыми схемами при ведении бизнеса, за счет большей прозрачности процедуры импорта из стран ЕАЭС. Это способствует формированию честной конкурентной среды и повышению защищенности потребительских прав граждан за счет четкой идентификации поставщика.

Утерянный аттестат серии АБ №4506, выданный СОШ №17 с. п. Верхние Ачалуки в 2012 г. на имя Кузьмовой Феридэ Ийсаевны, считать недействительным.

Галгайчен шоай лоламе калкхетаргах летараш, толамаш даьха баьхкар Шалажерча яхьашкара

Гьегенаькъан Мартина

Долакха-Юртарча спортсмена дика толам баьхкар мехкашта юкьерча шоай лоламеча латарых йолча яхьашка. Уж хилар Шалажи яхача нохчий юрта.

«Яхьаш дайихьар аьтинга бетта 6-7-ча деношка, берий Ди дездеш хиларца дувзаденна. Начал долча кагирхошта юкье бар 2009-2016 шерашка баьраш. Цига даьха лоацаш хилар Долакха-Юртарча берий-ондаргий спортини

ишколе Юмалураш. Царца вар Глазакханаькъан Расул, Манкенаькъан Иаддал-Рахьман, Гаркхой Адам, Осменаькъан Мансур, Коазой Мухьаммад, Шакренаькъан Хьамзат. Цар хьалхара моттиг яьккхар. Зурабанаькъан Хьамзата, Шовхаланаькъан

Тоачанаькъан Амира, Баркинхой Ювсапа шоллагла моттиг яьккхар. Шакренаькъан Мусас, Манкенаькъан Адама борза совглаташ даьхар. Уж берригаш кийчбаьраш вар тренер Гаркхой Шамал», - аьлар ДЮСШ.

Хоаной вежарий Монголе дайихьача яхье котбаьлар

Гьегенаькъан Мартина

Галгайчера вежарий Хоаной Исмагал, Мухьаммад-Тлахир котбаьлар, ший лоламе калкхетаргах латара Влашгтехача дунен кьовсамий (UWW) III-ча лерхам белгалбеча Монголе хиннача «Ulaanbaatar Open» оалача яхье.

«Техьара кьовсамий ди долаш, Монголе шахьаре Улан-Баторе вай мехкаоша республиканна лакхача боарама ший майдилг ера. Хоаной Исмагала 79 кг

дозал долаш, лакхара совглат даьккхар. Из йиллача ханал хьалха латар дладихьа ваьннарех хилар Монголерча викалца латаш (11:0), Инде викалца - (10:0), юха а Монголерча спортсменаца - (14:4), иштта Иранерчунца - (10:0). Хоаной Мухьаммад-Тлахир длачлоагвелар 97 кг дозал долча дикагбарашта юкье. Из а диаьза летар, юххера Монголе латархо эшавир цо 10:0 йолаш», - аьлар ГИР спортини латара Федерацие.

Тхога хоам баьчо яхачох, российский спортсменаца толамаш даьхарах, мехка гульгьача тоабо,

163 очко йолаш, хьалхара моттиг яьккхар. Шоллагла моттиг хьачар Инде тоабанна (152 очко),

хьаьта кхоалагла совглат хьачар Казахстана спортсменашта (157 очко).

Дунен яхьашка даьха лоацаш хургва Бларахой Исмагал

Гьегенаькъан Мартина

Дунен яхьашка даьха лаца Бразиле вахав эллиной-румий оалача латарца Глорваьнна Бларахой Исмагал. Из хоам «Сердалога» бир мехкарча Минспорта зарбан болх лелабераша.

«Хьалха хиннача Россе Чемпионате котваларах, дунен яхьашка даьха лаца хьожавир Исмагал. Эллиной-румий оалача латара кагирхой тоабан воккхагвола тренер Хамхой Ислам хургва кийчон балхага хьожаш», - дийцар тха газетига.